

Παιδαγωγικός Λόγος

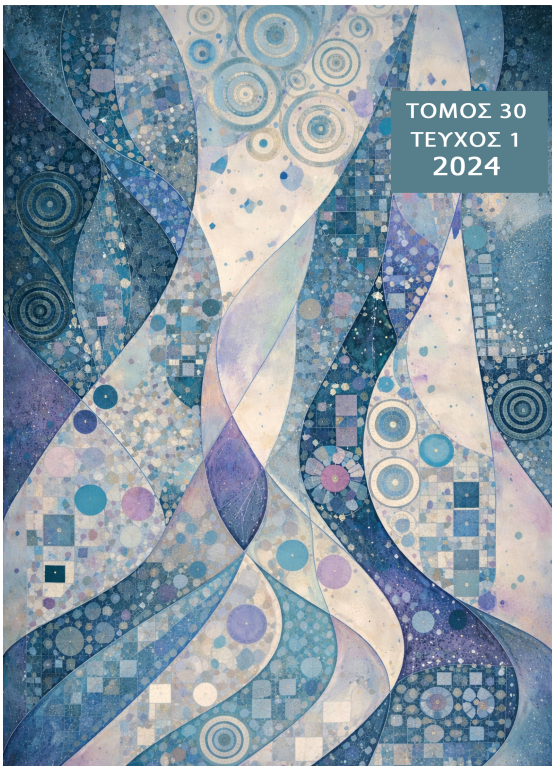
Τόμ. 30, Αρ. 1 (2024)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Περιοδική Έκδοση για τις Επιστήμες του Ανθρώπου και την Εκπαίδευση

Η αλήθεια κατάραχα-διολίσθηση στην αναλήθεια

Ιωάννης Θεοδωρόπουλος

doi: [10.12681/plogos.37358](https://doi.org/10.12681/plogos.37358)

Copyright © 2026, Ιωάννης Θεοδωρόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοδωρόπουλος Ι. (2026). Η αλήθεια κατάραχα-διολίσθηση στην αναλήθεια. *Παιδαγωγικός Λόγος*, 30(1), 75-104. <https://doi.org/10.12681/plogos.37358>

Ιωάννης Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

*Η αλήθεια κατάραχα: διολίσθηση
στην αναλήθεια*

doi:<https://doi.org/10.12681/plogos.37358>

...daß Wahrheit schon vorausgesetzt wird,

sofern überhaupt Dasein ist,

Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Tübingen 2006 (19η), 229.

Προσανατολισμοί

Το παρόν κείμενο δεν ακολουθεί τις γνωστές κλασικές αρχές της επιστημονικής-μεθοδικής γραφής. Ο αναγνώστης θα διαγνώσει εκτός από κάποιο «άρωμα» από το «Wahrheit und Methode» (H. G. Gadamer) και το πλήθος των συμβολισμών μας, δύο εκ-τροπές που μπορεί να οσφραίνεται κανείς με το νου σε δύο εκ πρώτης όψεως αταίριαστους μεταξύ τους ιεροφάντες του πνεύματος, στον Μ. Heidegger και στον Α. Παπαδιαμάντη. Ποιες είναι αυτές; Του πρώτου είναι η Αναλυτική του Dasein με γλωσσικούς κωδικούς όρους βγαλμένους από τα «κόκκαλα τα ιερά» της καθημερινότητας. Ίσως με τούτη την αναφορά μου η λέξη «κατάραχα» του ανωτέρου τίτλου τύχει κατανόησης. Όπως και η αναφορά στον τόπο μου («Δωρίδα»). Του δεύτερου είναι η «δραματοουργία» της *Καθημερινότητας*, κατά τρόπο που το *Καθημερινό ενός «τόπου»* - διαπίστωση βγαλμένη από τη διατριβή του Β. Πανταζή (2010) - όχι μόνο δεν προσβάλλει το *Υπερβατικό*, αλλά απεναντίας το εξαγιαάζει. Εκπλήσσει η αναφορά του στον «άνω βυθό των ακαταλήπτων πραγμάτων» (Αλ. Παπαδιαμάντης, «Τὸ καμίνι», 4.205.21-22)! Τηρουμένων πάντα των αναλογιών ο «εξα-

γιασμός» του *Υπερβατικού*, συμβαίνει στην εγγύς και στην μακρινή προοπτική του ανωτέρω έργου του Heidegger. Βέβαια, η φιλοσοφία και η επιστήμη αναζητούν πρωτίστως αλήθειες και αναλήθειες πέραν του καλού και κακού της καθημερινότητας.

Στο κείμενο αυτό, *Καθημερινό* και *Υπερβατικό* γίνονται αφετηρία προβληματισμού για αλήθεια και αναλήθεια. Εν αρχή, με έκδηλη την δραματουργική απεικόνιση, υποβάλλονται οικολογικά και ποιμενικά χαρακτηριστικά στην ανθρωπολογική «βάσανο» της καθημερινής συνύπαρξης των τριών έμβιων όντων, σε ένα φυσικό περιβάλλον μιας ορφανεμένης υπαίθρου. Για όσους θα προτιμούσαν και μουσική υπόκρουση υπάρχει το δίλημμα: *Pastorale* του Bethooven ή *Πετρολούκας*; Το επόμενο βήμα μας («Θαβώρ») είναι το *Υπερβατικό-δραματουργικό* στοιχείο στην Εκκλησιαστική Παράδοση, το αείζωο σε βυζαντινή τέχνη και η υμνολογία, όπως την εκπροσωπεί ο Ρωμανός ο Μελωδός. Στη συνέχεια το *Καθημερινό*, πάντα με τις αλήθειες και αναλήθειές του, μας απασχολεί σε ορίζοντα ιδεολογικών-ερμηνευτικών αντιπαραθέσεων, οι οποίες συχνά διολισθαίνουν σε *αντιθρησκευτική θρησκευτικότητα*, η οποία ίσως άθελά της, «δραματουργεί» μια γήινη απαισιοδοξία εξαιτίας της ανολοκλήρωτης «αλλαγής» και του χαμένου Παραδείσου.

Αλήθειες στις ράχες της Δωρίδας

Μια *vis a tergo* -λόγω ορμών και αναγκών των ζώων και των ανθρώπων- δεν επαρκεί για την πλήρωση της ύπαρξης και την εκτίναξη της αλήθειας στα ύψη: Αίματα σκόρπισαν τα δόντια του μακελάρη λύκου- ένα νηπενθές και περιπετειώδες ζώο- με το που άρπαξε τη γίδα από το κοπάδι του Νικολάκη. Τότε τρία αναμαλλιασμένα σκυλιά του βοσκού ανασηκώθηκαν με μιας και χορογραφούσαν *στα δυο* πόδια - καμιά οικειότητα τα ζώα με το *Αρνητικό* - και ύστερα αλαφιασμένα έτρεξαν καταπάνω στο λύκο. Ακολούθως δυο κοράκια γεύτηκαν τα αίματα και βάψανε τα νύχια τους κατακόκκινα. Με το που ξεδίπλωσε η *staccato*-κραυγή, τα φτερά τους ανέβηκαν, μετέωρα στο σύμπαν τους -*vuelos de la muerte*-, ψηλά στη ράχη. Εγώ πετάω μόνο στα όνειρα, στη γη ο κόσμος μου στενεύει ανυπόφορα και δεν χωράει αλήθειες! Από εκεί ψηλά βλέπουν τα πουλιά τον κόσμο μας, με τον αποκλειστικό τους τρόπο. Αυτά κυρίως. Αλλά και όσοι ιδεαλιστές νοιάζονται για αλήθεια και ελευθερία και κυνηγούν την ευτυχία χωρίς οικονομικίστικα κριτήρια. Πώς μας βλέπει άραγε ο λύκος;

Ανοίχτηκε τότε αίφνης στη ράχη το «Βιβλίο της φύσης», το δεύτερο μετά τη Βίβλο, τουτέστι μετά το βιβλίο του Θεού (Schaik-Michel 2018,

451 κ. εξ.) και τα κοράκια πιάσανε κουβέντα -voice humana- με τους αρουραίους της γης, μήπως και ευλογηθεί η αιματοχυσία. Γέμισε η πλαγιά μεταξύ Κερασιάς και Ρόγκια κόκκινα τριαντάφυλλα. Κανένας αιμοσταγής «καιρός» δεν τα αποσπά λάφυρα. Προσωπική μυθολογία, θα πείτε, αλλά επιφαινόμενο αυτού του τόπου είναι η ύπαρξή μου και εντοπίζει συνεχώς στη συμβίωση και των τριών έμβιων όντων αλήθεια και ωραιότητα. Όσο κι αν οι Βιοεπιστήμες δοκιμάζουν τον μέχρι τώρα ανθρωπολογικό προβληματισμό και ορισμένες βεβαιότητες -ζωή, πνεύμα, συνείδηση, γλώσσα κ.α.-, επουδενί δεν κλονίζουν την μοναδικότητα του ανθρώπινου προσώπου, του τρόπου ύπαρξής του, σε σχέση με τα δύο άλλα έμβια όντα. Συνήχηση στα Ρόγκια: φυτά, ζώα, άνθρωποι. Μόνο που συχνά η αγάπη μας για τα δύο πρώτα διολισθαίνει στον ανθρωπομορφισμό τους, ενώ η προφανής διαφορετικότητα του δεύτερου πιστώνεται στον θεομορφισμό του.

Αταίριαστο ταίρι, σκέφτηκα προς στιγμή, ετούτη η συνήχηση της ράχης με την ηχώ του Λόρκα, του μάγου του Cante Jondo. Αλλά όλα παίζονταν εμπροστά μου ανάμεσα σε δυο ποταμάκια, Λούζες και Κερασιά. Φέρανε τότε σαν σε οπτασία το «τραγουδάκι των τριών ποταμών» εκείνου του μεγάλου ποιητή (Logca 2021):

*Ο ποταμός Γουαδαλκιβίρ
έχει γενειάδα κόκκινη.
Τα δύο ποτάμια της Γρανάδας,
το ένα θρήνος και το άλλο αίμα.
Άι ο έρωτας
που τον πήρε ο αέρας!*

Μα τι έρωτας! Ακόμα και η γέρικη γκορτσιά της καλύβας μου άνθισε κατακαλόκαιρο και ο χορός των μελισσών θύμιζε Μαινάδες. Το μόνο που έλειπε ήταν τα πολυφωνικά ηπειρώτικα τραγούδια από τις «Ισοκρατίσες». Θα αντιλαλούσαν στο *Κάτω ρέμα*, όπου σμίγουν τα δυο ποταμάκια. Η ράχη ετούτη, λοιπόν, είναι τόπος όπου κυριαρχεί ένας αινιγματικός κύκλος. Αυτός έχει τη δική του διαρκή εσωτερική παράταση του χρόνου, στην οποία υπακούουν ακόμα και τα σύννεφα. Οπότε, το «Όταν έρχονται τα σύννεφα» (Μάνου Χατζιδάκι, *Το Χαμόγελο της Τζοκόντας*) εύκολα μετεξελίσσεται σε «Όταν επιστρέφουν τα σύννεφα».

Σόρογκας που μας χρειάζεται. Ιδού, μιας και βρεθήκαμε στου Λόρκα τα λημέρια. Δεν υπάρχει σε τούτες τις ράχες, στις σκίτες των παππούδων μας, τίποτα άλλο από ισοπεδωμένες ταράτσες και ένα μελωδικό κενό με όλη την ωραιότητα της *απ-ουσίας* του. Λείπει ένας ζωγράφος σαν το Σωτήρη να το συνάψει με την άλλη πλευρά της Κερασιάς, όπου ένα εντελώς ισοπεδωμένο, σαν από σεισμό ή πόλεμο, χωριό, γεμάτο με *πικρόγλυκες αλή-*

θεις φτώχειας μα και αγνότητας, φέρνει, τηρουμένων των αναλογιών, στο προσκήνιο το χωριό Fuendetodos («Πηγή των πάντων»), κοντά στην Σαραγόσα της Αραγονίας, όπου γεννήθηκε το 1746 ο Francisco de Goya και του επιδανύλευσε παγκόσμια λάμψη (Paul Ingendaay, *FAZ* 04.11.2020). Πού τέτοια τύχη εδώ! Δεν γεννήθηκαν μεγάλοι δημιουργοί, παρά απλοί δουλευταράδες και λύκοι. Το κενό που άφησαν πίσω τους ζώα και άνθρωποι δεν προέκυψε από αλληλοφάγωμα, αλλά μάλλον από μεταφυσική ανάγκη αλήθειας: μεταποιείται το κενό σε *λειτουργιά-πρόσφορο* στην επίσης ρημαγμένη Εκκλησία των Ταξιαρχών. Το χωριό θα το έλεγα, ζηλεύοντας το Fuendetodos, «Πηγή πάσης αλήθειας» («Παλιοχώρι» το ξέρουμε). Δεν κρύβω ότι το φιλμ «Land of Dreams» των Shirin Neshat και *Shoja* Azari - ιρανική κινηματογραφική τέχνη στο εξωτερικό- που παρουσιάζει μια γυναίκα σε έρημο λίμνη από αλάτι να ονειρεύεται, ενώ στο αλάτι βρίσκεται νεκρός ο πατέρας της, άγνωστο από πότε, με έβαλε σε πειρασμό να ονομάσω το Παλιοχώρι «Πηγή παντός ονείρου» (Verena Lueken, *FAZ* 04.11.2022). Στον ερειπωμένο τοίχο των Ταξιαρχών θα έφτιαχνα υπό το βλέμμα του Σόρογκα και μιμούμενος τον μαγικό γραφίστα Banksy, που έφτιαξε πρόσφατα σε ερειπωμένο τοίχο της Ουκρανίας σε μια πελώρια εικόνα την ήττα και «πτώση» του Πούτιν σε αγώνα τζούντο με ένα πιτσιρικά (Trinas 2022), θα έφτιαχνα λέγω, ένα Αγγελούδι «αναβαίνον», κρατώντας στο ένα χεράκι περιστέρι- επουδενί το κοράκι του Νώε!- και στο άλλο μια καρδάρα βοσκού γεμάτη με κόκκινα, πασχαλινά αυγά.

Βέβαια καμιά σχέση τα κοράκια με εκείνο τον αετό του Nietzsche, που άρπαξε από το κοπάδι δύο αμνούς και τους έφερε πεσκέσι στον σχεδόν αποθαμένο Ζαρατούστρα-κακέκτυπη ιστορία τροφοδοσίας του Προφήτη Ηλία. Αναίμακτη σ' αυτές τις δύο παραλλαγές η πτήση, σαν εκείνη που κάνει το σμάρι από πέρδικες. Μα καμιά, επίσης, σχέση με τον αετό, ένα πουλί-εραστή, στο έργο «*L'oiseau Amoureux*» (Niki de Saint Phalle), το «υποταγμένο» στους δύσβατους όρους της σύγχρονης τέχνης, σε έκθεση στην Zürich της Ελβετίας (Felicitas Rhan, *FAZ* 27.11.2022).

Σε ρυθμούς τώρα από το «Όνομα του ρόδου», η στιγμή ετούτη ψηλά στη ράχη είναι αποχρονισμένη: «Όταν οι λίγες ώρες μυστικιστικής ετυχίας διακόπτονται από ένα αιματηρότατο γεγονός» (Εκο 1985, 139). Ή μήπως ταιριάζει καλύτερα η ρήση του Hegel ότι *το αληθινό παρόν είναι η αιωνιότητα*; (Vieweg 2020, 584). Μα, τι λέω, εμείς έχουμε για τέτοιες ώρες τον Παλαμά: «*Διαβάτρα στιγμή!*» Αυτή που σου αποκαλύπτει την μεγάλη αλήθεια, ότι δηλαδή *η δυνατότητα γίνεται πραγματικότητα*, για ζώο και για άνθρωπο. Με μια πελώρια διαφορά: Το *μέσα- στη- φύση -παρά- φύση* ζωώδες κυνηγητό της επιβίωσης του ζώου θα αναμετράται εσαεί με την αυθεντική

α-λήθεια του μέσα-στη φύση-κατά φύση-υπέρ-φύση ανθρώπινου. Και ό-ποιος αντέξει το δεύτερο σκάνδαλο, μετά από το πρώτο του Σταυρού: ο ίδιος ο Θεός δημιουργεί τον κόσμο, αυτή είναι η πρώτη εκκοσμίκευση. Εκκοσμικεύει την ζωή μας παραχωρώντας αρμοδιότητες, ώστε οι δυνατό-τητες να γίνονται πραγματικότητες. Κρατώντας πάντα για τον Εαυτό του το δικαίωμα να καθιστά πραγματικότητα ακόμα και την πιο ασύλληπτη α-δυνατότητα (σύγκρ. Kaube 2020, 433).

Πόσο αληθινότερα θα ήταν τα πάντα, εάν το «μεγάλο μεσημέρι» - με-ρικοί βέβαια προτιμούμε αντ' αυτού Nachtoffizium, το λεγόμενο στα καθ' ημάς *Μεσονυκτικόν* - δεν πιστωνόταν στη στιγμή που ο άνθρωπος στέκεται αναμεσής ζώου και *υπερανθρώπου* - αυτού του «φαντάσματος»!- αλλά αναμεσής του ζώου και του αγγέλου, ή του ζώου και του εαυτού του. Μήπως αναμεσής *του εαυτού του και του εαυτού του*; Γιατί είναι προικισμένος με δυνατότητες που τον καθιστούν ικανό να γίνει αυτό που είναι. Τουτέστι ένα ον μεταξύ αλήθειας και ψεύδους, κάτι αδύνατο για ένα ον, όπως το ζώο, που ούτε συγκαταβαίνει, ούτε υπόσχεται. Ζει πάντως κι εκείνο κάτω από ουρανό, σε αέρα, χρώμα και ήλιο. Θέλει θάρρος να το αναγνωρίσεις, αλλά η διακινδύνευσή του είναι «κατά- φύση»! Αυτή μας σώζει από τον εαυτό μας, καθώς είμαστε επιρρεπείς στην αναλήθεια. Και κάτι από το Πλατωνικό «Συμπόσιο» που μας προβληματίζει: Συνιστά όντως η στοργή του ζώου για τα μικρά του αντί για ηθικό φαινόμενο, επιθυμία για αιωνιό-τητα; (Snell 1981, 234). Κανένας δεν «βλέπει» τον άλλον τόσο πολύ, όσο παιδιά και εγγόνια! Ακόμα και οι νάρκισσοι γονείς. Οι όποιοι άλλοι «κα-λοί» άνθρωποι που βρίσκονται; Είτε στον τάφο, είτε στο ...εξωτερικό.

Με ψιλοπειραγμένο τον Ramke θα έλεγα: το τριαντάφυλλο σχετίζεται άμεσα με το Θεό, όπως το κοράκι και ο λύκος. Μα και αυτή η πονηρή αλεπού «στο αντί της» μας κρατάει δεμένους με τα δεινά και τα ωραία του πολιτισμού μας (Ε. Φακίνου). Και η πονηρή λογική ακολουθεί την αλεπού κατά πόδας. Είναι κι αυτή εξ ίσου με την πίστη αβαθής. Όσο κι αν κόλλησε σε βιοχημικές συντεταγμένες και εντόπισε στο εσωτερικό μας μόνον όρ-γανα και ορμόνες (Harari 2015, 288), δηλαδή κάθε άλλο παρά ψυχή, δεν μπορεί να αρνηθεί εύκολα τον εαυτό της, αφού η απιστία ευκολότερα λέ-γεται από ό,τι όντως είναι. Ψυχή έχει και ο λύκος και το κοράκι και η αλεπού. Η διαφορά μας είναι μόνο ότι δεν ξέρουν πως έχουν. Γι' αυτό και δεν χρειάζονται ψυχανάλυση για τα μικρά ή τα μεγάλα της ζωής τους. Έ-χουν αποδεχθεί αυτό που είναι η ωμή αλήθειά τους, γεγονός που δεν τους προκαλεί κανέναν υπαρξιακό πόνο. Τούτο είναι δυσχερές για τον άν-θρωπο, δύσκολα θα μπορούσε να ακολουθήσει το παράδειγμά τους (σύ-γκρ. ό. π., 275).

Ας προσέξουμε τον Plessner. Ούτε και το ζώο μπορεί να ακολουθήσει τον άνθρωπο στο άνοιγμα στον κόσμο και στον πολιτισμό, στα έθιμα και σε ρυθμιστικές του βίου αρχές της συμβίωσης, σε ό,τι δηλαδή υπερβαίνει το ζωώδες. Σε ό,τι ελέγχει ένστικτα και προκαλεί απωθήσεις, νεύρωση και εξιδανίκευση γενεών και προσώπων. Αλλά καιροφυλακτεί εδώ ένας κίνδυνος, η αναγωγή του πολιτισμού στην «καταπίεση» ορμών, σε ό,τι ο Freud έκανε σημαία του. Μια άποψη η οποία, στο όνομα μιας φυσικής πρωταρχικότητας δεσμεύει την ανθρωπινότητα και παραπέμπει την πνευματικότητα στην δεσποτεία των ορμέφυτων στοιχείων του ανθρώπου και την απωθεί σε μετα- ή υπερανθρώπινη μορφή της υπόστασής του. Οι Rousseau και Marx είχαν εδώ τη δυνατότητα, ως ουτοπιστές της πρωταρχικής φυσικότητας, να αντλήσουν πλούσιο σκεπτικό, αφού παραβλέπουν τη σχέση του ανθρώπου με τον εαυτό του, την *conditio humana*. Μια σχέση που έχει τόσο εμφαντικά αναδείξει η φιλοσοφική ανθρωπολογία (Plessner 1974, 72 κ.εξ.). Η ανάγκη για πολιτισμό είναι προδεδωμένη στον άνθρωπο δίψα. Υπερβαίνει ο άνθρωπος τον πρώτο κύκλο των ικανοποιήσεών του, το ζώο μένει αγκυλωμένο σ' αυτές. Ο άνθρωπος θέλει να είναι και να ενεργεί, χωρίς να χειραγωγείται από ορμές, *εμμέσως άμεσα*. Μέσα από παρόδους - τέχνη, δίκαιο, γλώσσα, θρησκεία κ.ο.κ- ιθύνει τη ζωή του σε δεύτερο, υψηλότερο και ακατόρθωτο για το ζώο, επίπεδο.

Αλήθειες στις ράχες Θαβώρ: ο αμνός και ποιμήν

Μια *vis a fronte* - μόνο του ανθρώπου και του Δέοντος - εξαγγέλλει μιαν άλλη, αρραγή Αλήθεια, εκείνη της *όγδοης ημέρας*, την πέραν του ποιητικού, επικού και γραφικού βουνού που λέγεται Ρόγκια, του ήχου του σύμπαντος και του χωροχρόνου. Την εναποθέτει υποδειγματικά άωμη στη ράχη του Ενανθρωπίσαντος. Αλήθεια πυριβλεγής και πρωτόκτιστη είναι ετούτη ενδοτοποθετημένη με υπόσχεση και συγκατάβαση από την Απόλυτη και ποιητική των πάντων Αρχή. Είναι εκείνη που μας πυρπολεί, αλλά και μας εγκαταλείπει κάποτε φαρμακωμένους απέναντι στην άβυσσο: «...ίνα τι με εγκατέλιπες;». Οπότε γίνεται αντιληπτό, γιατί η Εκκλησία διαθέτει τόσους πολλούς μάρτυρες *αίματος*, αλλά και *συνειδήσεως*. «*Τούτο εστί το αίμα μου*». Αλλά πρωτίστως το αίμα του Σταυρού -από τον μη εξ αιμάτων γεννηθέντα- ευθύς ως «...*ἐπὶ τῶν ὤμων ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ...*» το απολωλός και βάφτηκαν κατακόκκινα τα φτερά του Αρχαγγέλου στο Μανταμάδο της Λέσβου. Κι αυτός -η ιερά εμβάς δεν του χρειάζεται

πλέον!- πέταξε ψηλά, πολύ ψηλά (ναός- ουρανός) ραίνοντας τα πάντα με την παραγγελία: «Εγώ είμι η οδός και η αλήθεια και η ζωή».

Και εν ταυτώ: «Ο ποιών την αλήθειαν έρχεται προς το φως» (Ιωάν. γ', 21). Αλήθεια που προηγείται της αναδύομενης εντός ή εκτός του νου. Ιδού τώρα η προέκταση της ευλογημένης Αλήθειας στην «Καλλονή του Ιακώβ» και το «θησαύρισμα του Θεού»: «Χαίρε λουτήρ εκπλύνων συνείδησιν, χαίρε κρατήρ κινρών αγαλλίασιν». Για να ξορκιστεί ο κυνισμός αιμοσταγών μεγαλορρημόνων και του κακού, ανέκαθεν, αφότου «ωλιγόθησαν αι αλήθειαι από των υιών των ανθρώπων» (Ψαλμ. 11, 2). Και αφότου ακόμα και ο Όμηρος μελαγχολούσε διαπιστώνοντας «πως οι άνθρωποι είναι σήμερα» (Snell ό.π., 57). Η μία Αλήθεια, λοιπόν, και για πάντα! Η ελευθεροποιός!

Αλλά απίθανο να απαλειφθεί δια παντός η κακοδαιμονία που μας εμποδίζει να συναντήσουμε τη σκιά μας. Που τότε φόβος και απόγνωση; «Βέλος νηπίων έγενήθησαν αι πληγαί αυτών» (Ψαλμ. 64ος). Νήπια είμαστε και αδυνατούμε να στοιχηθούμε στον ετεροχρονισμό της αποκαλυπτόμενης Αλήθειας: «Είπεν αυτοίς ο Ιησούς· αμήν αμήν λέγω υμίν, πριν Αβραάμ γενέσθαι εγώ ειμι· ήραν ουν λίθους ίνα βάλωσιν απ' αυτόν. Ιησούς δε εκρύβη (χάθηκε από τα μάτια τους) και εξήλθεν εκ του ιερού διελθών δια μέσου αυτών» (Ιωάν. η', 58-59). Αλλά ιδού πάντα υπάρχει ευδοκία: «εμνήσθην του Θεού και ευφράνθην» (Ψαλμ. 76, 4). Πάντα υπάρχει το Φως της Αλήθειας: «Εν τω φωτί σου ονόμεθα φως» (Ψαλμ. 35, 10). Για την συνέχεια αρκεί ο «Αρχάγγελος ευλογών» του Γ. Χαλεπά να αναλάβει την αυτοπεποίθησή μας.

Δεν δολοφόνησε, εν τέλει, ούτε την πίστη, ούτε το μύθο η επιστήμη! Κατά τον Hegel «η θρησκεία είναι η περιοχή, στην οποία ένας λαός δίνει ορισμό αυτού που θεωρεί αληθινό»(Snell ό. π., 59). Για την Ορθοδοξία στους Αγίους διαφυλάσσεται κάτι από το Άκτιστο περιεχόμενο του Θεού. Η θέληση πάντως για Αλήθεια δεν αφήνει στα αζήτητα το ερώτημα *πότε αρχίζει το μέλλον*. Η Εκκλησία απαντάει: ευθύς μόλις εκτυρσοκροτήσει ο εσωτερικός μας πυρήνας, οπότε τα έσχατα αρχίζουν αμέσως, τωραδά! Μόλις η συνείδηση, αυτό το «θείον» και «μη απολλύμενον», αυτός ο εσώψυχος σπινθήρας μας εκτυρσοκροτήσει. Όταν μετά από σκληρή «δουλειά» πάρει εμπρός. Προς τούτο ο άνθρωπος χρειάστηκε να ζωστεί *λέντιον* και να ακολουθήσει *Κάποιον* που πηδαλιουχεί «...εις το ανακαλύψαι και ανεγείραι ... εις το αναζωοποιήσαι εκείνον τον καταχωσθέντα σπινθήρα». Να εμπιστευθεί *Κάποιον*, που δεν θα αφήσει ανενεργό τον σπινθήρα: «...εις το καταχώσαι αυτόν...αλλά εάσαι αυτόν ελλάμπειν και φωτίζειν ημάς» (Αβάς Δωρόθεος 2005, 132). Σπινθήρας είναι που σοφίλιασε με έναν Άλλον

που πληροί τα πάντα με το «Φως το Αληθινό». Δεν θα ήταν ανώφελη μια αντιπαραβολή του σπινθήρα της ύπαρξης με την -κατά τα άλλα απρόσωπη, αφηρημένη, αρχέγονη, εκτός τόπου, καιρού και αιτιότητας- «Μεγάλη Πνοή» του Καζαντζάκη (*Ασκητική*). Αντιπαραβολή και με αυτό που σε τελική ανάλυση, προκαλεί την, σύμφωνα με τους φιλοσόφους επιπέδου Heidegger και Gadamer, «οντολογική διαφορά». Βέβαια είχαν προηγηθεί «τα παιδιά της Θρησκείας», όταν η επιστήμη απογειωνόταν τον 17ο αιώνα με τις ευλογίες της Εκκλησίας: Kepler, Bacon, Descartes, Boyle, Leibnitz, Newton (Schaik-Michel ό.π., 452). Αυτοί οι κορυφαίοι ίδνυαν μια συνάντηση θρησκείας και επιστήμης κατά την αναζήτηση της αλήθειας. Εκείνο που η Εκκλησία συνεισφέρει είναι η δυνατότητα να γίνουμε πιο ευτυχισμένοι ανακλύπτοντας την αλήθεια. Κανένα πάντως πρόβλημα για τα ανθρώπινα: ακόμα και αυτός ο Hegel ήταν χαρτοπαίχτης και κρασοπατέρας; (Vieweg 2020, 26).

Όμως, «πικρή η αλήθεια», πολλοί σημερινοί πνευματικοί Πατέρες, εχέφρονες και συνετοί, ενώ εκτελούν υποδειγματικά τα λειτουργικά τους καθήκοντα διακονώντας την εξ Αποκαλύψεως Αλήθεια, αδυνατούν να παρακολουθήσουν και την ανθρωπολογική, είτε φοβούμενοι μήπως διολισθήσουν σε αντιδογματική θέση και υπηρετήσουν ιδεολογικές συμβάσεις, είτε γιατί την αγνοούν. Συχνά υποστηρίζουν, όχι μόνο για την πίστη, ότι για όλα υπαίτιος είναι ο δυτικός ορθολογισμός! Θα έλεγα ότι πρόκειται για διπλή ηθική: καρπώνεσαι τα τόσα αγαθά του ορθολογισμού και συνάμα την ενοχοποιείς για όλα τα δεινά!

Αναζήτηση πυξίδας στον Plessner. Ασφαλώς και είναι δεδομένο ότι με το τέλος του Μεσαίωνα και το «άνοιγμα» του κόσμου, την αμφισβήτηση των μεγάλων αυθεντιών, εκκλησιαστικών και κοσμικών, έχασε ο άνθρωπος το έδαφος κάτω από τα πόδια του. Άνθρωπος και κόσμος δεν αναζητούνται από το Θεό πλέον, αλλά Θεός και κόσμος από τον άνθρωπο. Βέβαια πολύ πριν, αυτοί ακόμα οι μεγάλοι Πατέρες -και κάθε άνθρωπος- είχαν εντελώς άλλη παράσταση περί κόσμου σε σχέση με τον σημερινό. Αυτό δεν άφησε ανεπηρέαστη την διδασκαλία τους. Ποτέ όμως μέχρι σήμερα δεν έχει αμφισβητηθεί ότι ο άνθρωπος είναι πρόσωπο, τουτέστι υπερβαίνει το ζωώδες και βιολογικό του Είναι. Ικανός για δημιουργία και καταστροφή, απόλαυση και πόνο, θύελλες και φασαρία για το τίποτα, έχει από την εποχή του λίθου ζωγραφίσει τα σπήλαιά του, υπερβαίνει το εσωτερικό και το εξωτερικό του, με ενδιαφέροντα που υπερβαίνουν ορμές και βιολογικές ανάγκες. Το περίφημο άγαλμα του Σειληνού με ανθρώπινο πρόσωπο, που κρατά στην αγκαλιά του τον μικρό Διόνυσο, έργο της Ρωμαϊκής περιόδου περί τα μέσα του 2ου αιώνα, αντίγραφο του πρωτοτύπου

του Λεύσιππου (3ος αιώνα π.Χ.)– βρίσκεται τώρα σε Μουσείο στο Μόναχο- εκφράζει αυτή την ανάγκη του ανθρώπου να υπερβεί την ζωώδη μορφή, όπως την εκπροσωπούσαν μέχρι τότε οι σειληνοί. Όμως νέες ανάγκες κατανόησης της πραγματικότητας προέκυψαν, οπότε στο προσκήνιο εμφανίστηκαν φυσιοκράτες και ιστορικιστές. Ακολουθώντας του πρώτους αναζητάς ανθρώπινο βάθος, αλλά δολοφονείς ελευθερία και ιστορικότητα του ανθρώπου. Ακολουθείς τους δεύτερους, ιδεαλιστικής ή υλιστικής κοπής, ανεβαίνεις στα ύψη και στην υπερβατικότητα, τουτέστι σε άφραστη απόσταση (Plessner 1981, 115 κ. εξ.).

Η απώλεια της αυθεντίας της χριστιανικής τάξης του κόσμου προκάλεσε όντως μια αδύνατο να ισορροπήσει πλουραλιστική κοινωνία, μια κοινωνία αξιακών συστημάτων λίαν ανταγωνιστικών. Νέες μορφές «δικτατορίας» ήρθαν στο προσκήνιο. Όμως, από όλο αυτό το γίγνεσθαι που έπληξε τις αυθεντίες ήλθε στο προσκήνιο ένα μεταρρυθμιστικό πνεύμα που παραπέμπει στο μη απαλλοτριούμενο πυρήνα της ύπαρξης του ανθρώπου, από τον οποίο αναθάλλει το πάθος για ελευθερία. Αλλά είναι αδύνατο με οποιαδήποτε μέσα, επιστημονικά ή μη, να αντιμετωπιστεί ένα μείζον ζήτημα, ότι δηλαδή ο άνθρωπος έγινε αντικειμενικοποιήσιμος, γεγονός που συνεπάγεται όλο και μεγαλύτερη απομάκρυνση από τη «χώρα» της ύπαρξής του, μια χώρα –άδυτο. Πλανεμένα δόγματα, με γοργούς βηματισμούς σε γενικεύσεις -μιας ψευδοβιολογίας και ψευδογενετικής-, διαπλεκόμενες με αυθαίρετες αξιολογήσεις, διολισθαίνουν σε αναλήθειες τύπου Ναζισμού. Ποια δύναμη της γης προστατεύει όσους έχουν καλή θέληση έναντι των πλανεμένων; (ό. π., 129).

Ο άνθρωπος μπορεί να πιστεύει ή να μην πιστεύει, να ζητά αλήθεια, αλλά και να διολισθαίνει στην αναλήθεια, λόγω της ειδικής κατασκευής του, της *εξωκεντρικότητάς* του και πρέπει εν συντομία να δούμε παρακάτω τι σημαίνει αυτή η αποκλειστικότητά του. Ωστόσο, ο «δογματικός» διπολισμός καλά κρατεί: πολλοί διανοούμενοι και θεολόγοι εμμένουν - αυτά παθαίνεις, όταν λείπεις απ' τη ζωή και ...διολισθαίνεις στη σοφία και στην αρετή!- σε κόκκινες γραμμές μεταξύ ανθρώπινου και υπερανθρώπινου. Οι πρώτοι, δέσμιοι κάποτε εύθραυστης εσωτερικότητας, φέρνουν στα μέτρα τους την διαλεκτική πραγματικότητα απόλυτου και σχετικού, χρησιμοποιώντας «συνθήματα μεταλλικά» και, πάντως, ερήμην της ανθρώπινης σωματικότητας. Οι δεύτεροι αδυνατούν να αντιληφθούν ότι δεν διακυβεύεται η πίστη, όταν εντοπίζονται και ευδιάκριτα όρια μεταξύ ανθρώπινου και υπερανθρώπινου, καθημερινότητας και της «λίμνης του πυρός» ή των βασανισμών «εν πυρί και θείω» (Αποκ.), για τα οποία δεν ευθύνεται ο δυτικός ορθολογισμός. Το δόγμα δεν έχει αρμοδιότητα για κάποια γήινα

πολύ γήινα, γιατί χωρίς να το αντιλαμβάνεσαι το οδηγείς σ' αυτό που εσείς αποφεύγετε, δηλαδή στην *αχρείαστη* εκκοσμίκευση. Δεν έχουν όλοι τη μαστοριά του Μεγάλου Βασιλείου, όπως παραδειγματικά υπάρχει στην επιστολή «*Πρός τήν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου γιά νά τήν παρηγορήσει γιά τόν θάνατο τοῦ παιδιοῦ της*», ώστε να την συνάπτουν με την *χρειαζόμενη* ακολουθώντας κατά τον Παύλο «*αληθεύοντες την αγάπη*». Για παράδειγμα, μπορούν κάλλιστα πλείστοι μη θρησκευόμενοι να την αληθεύουν. Όποιος μελετά σύγχρονους, φωτισμένους πατέρες, που συνδυάζουν θεολογική και ψυχαναλυτική παιδεία, αντιλαμβάνεται πόσα προβλήματα ανακλύπτουν. Από την άλλη όμως πλευρά, δυσανασχετεί ο Ελύτης με την «χωριατιά της μάθησης», που μας απαγορεύει να βλέπουμε τη ζωή σαν αίνιγμα, χωρίς να μας φέρνει αποδείξεις ότι δεν είναι (*Εν λευκώ*, 440). Μήπως, τηρουμένων των αναλογιών, δεν θα ίσχυε η δυσανασχέτηση και για όσους «μας απαγορεύουν» ατεκμηρίωτα να πιστεύουμε στο Μεγάλο Αίνιγμα του Θεού; Και μάλιστα να πιστεύουμε άνευ ...λόγου!

Αλήθειες στις ράχες ανθρωπότητας και της Αποκάλυψης

Μια περαιτέρω αναφορά σε ό,τι ακριβώς τελεί σε εκκρεμότητα αναφορικά με τα όρια ανθρώπινου-υπερανθρώπινου απαιτεί μεγάλο μόχθο, θέλει με τη γλώσσα του βουνού και της ράχης, μεγάλη «δρασκελιά» - για να μην ξεχνάμε και το *δράω-ώ!*- και υπερβαίνει τις ικμάδες του παρόντος κειμένου. Περιοριζόμαστε σε διευκρινίσεις της προαναφερθείσας έννοιας της *εξωκεντρικότητας*.

Ο λύκος, ο σκύλος το κοράκι ...ο άνθρωπος! *Εξωκεντρική τοποθετικότητα* (exzentrische Positionalität) είναι ο δύσπεπτος όρος που χρησιμοποιεί ο Plessner στο έργο του αναφορικά με τα στάδια του Οργανικού, για να δηλώσει τη διαφορά του ανθρώπου από τα δύο άλλα έμβια όντα. Ο άνθρωπος ζει μεταξύ κέντρου και περιφέρειάς του, *προς* και *από* αυτό, ποτέ καθλωμένος σ' αυτό. Δεν παραμένει στο αντικείμενό της συνείδησής του, επανακάμπτει στη συνειδητότητά του: προκαλεί, για παράδειγμα, πόνο στον Άλλον και συνάμα γνωρίζει πολύ καλά ότι τον προκαλεί. Αφαιρεί τη ζωή του Άλλου και συνάμα γνωρίζει τι κάνει. Αυτή η εκ πρώτης όψεως διάσταση της αυτοσυνειδησίας εκτοξεύεται με την εξωκεντρικότητα σε πυρήνα της *conditio humana*, της ειδικής ανθρώπινης κατασκευής και της σωματικότητας. Ο άνθρωπος γελάει, κλαίει, χαμογελάει και χρησιμοποιεί το πεδίο μάτι-χέρι στην λειτουργική-ποιητική του συμπεριφορά. Δημιουργεί έθιμα, τέχνη, θρησκεία, δίκαιο, επιστήμη, αναλαμβάνει ρόλους, αλλά

συνάμα πληρώνει ακριβό τίμημα αυτής της αποκλειστικότητάς του, ο αδύναμος, σε σχέση με το ζώο, σε ένστικτα άνθρωπος. Βρίσκεται παντού και πουθενά, ζει χωρίς τόπο, χρόνο και πατρίδα, ενεργεί με προαίρεση γνωρίζοντας μάλιστα ότι η ζωή έχει ένα τέλος, δολοφονεί και αυτοκτονεί.

Όλα τούτα δεν έχουν καμιά δυνατότητα να γίνουν πραγματικότητα στα ζώα.

Πού μας οδηγούν όλα τούτα; Ο μανιχαϊνιστικός δυισμός καλό-κακό δεν έχει πλέον καμιά «τύχη», μα ούτε και η αντιπαράθεση πίστη-απιστία, εάν ακολουθήσεις την οδό *αλήθεια και αναλήθεια*. Αυτή η θεώρηση μπορεί να βασιστεί, συν τοις άλλοις, σε μια αντιπαραβολή της *εξωκεντρικής τοποθετικότητας*, ήτοι του πυρήνα της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας του Plessner με την εξ Αποκαλύψεως Αλήθεια. Αλλά και σε μια αντιστοίχιση της «κατάπτωσης» και «καταλήστευσης» της αλήθειας, αλλά και της μηδαμινότητας του Πραγματικού της φιλοσοφίας του Heidegger με την ευαγγελική απόρριψη του μηδενισμού. Στον αντίποδα της α-λήθειας που τόσα πολλά μας έχει ειπεί ο Heidegger, ας σημειωθεί μια παρατήρηση του Αγίου Νεκταρίου για την ασέβεια, της οποίας αιτία είναι *η λήθη του Θεού*. Είναι παράλογο να θεωρείς μεν ανάκληση της αλήθειας από τη λήθη και να παραβλέπεις τη δυνατότητα να ισχύει το αυτό για τον Θεό.

Όσο κι αν ο Plessner αποφεύγει να πάρει θέση αναφορικά με την πρώτη αρχή και αλήθεια των πάντων και όσο και αν ο Heidegger διαφωνεί με τους «φαντασιόπληκτους», όπως λέγει, φιλοσόφους, που υποστηρίζουν ότι υπάρχουν αιώνιες αλήθειες, αφού τότε θα αποδεικνυόταν ότι το εδανά-Είναι υπήρχε και θα υπάρχει στην αιωνιότητα (Plessner 2004, 136. Heidegger 1978,352)- η διαχρονική και οντολογική «αλήθεια» διαψεύδει και τους δύο. Σίγουρα ο εξωκεντρικός άνθρωπος «άφησε πίσω του», όπως λέγει ο Plessner, το ζώωδες, αλλά δεν το εξάλειψε. Αυτό με τη σειρά του τον εκδικείται και τον καθιστά συχνά πιο ζώωδη από το ζώο.

Χωρίς εξωκεντρικότητα δεν υπάρχει αλήθεια, μα ούτε και αναλήθεια. Το ζώο ούτε αληθεύει, ούτε επαληθεύει, ούτε αναληθεύει. Ενεργεί χωρίς να έχει συνείδηση της ενέργειάς του. Η εξωκεντρικότητα δεν είναι μόνον η αιτία της απογείωσης του ανθρώπου, αλλά και της κατάπτωσής του, της *αναλήθειάς* του. Ενδεικτικά προαναφέραμε ότι *δολοφονεί*- έστω και από δίκαιη αγανάκτηση, όπως ο στρατιώτης Woyzeck στο έργο του Georg Büchner (1836)-, αλλά και *αυτοκτονεί*. Heidegger και Plessner, ο πρώτος με οντολογικά κριτήρια, ο δεύτερος με ανθρωπολογικά, «εγκαταλείπουν» τον άνθρωπο σ' αυτό το πεπρωμένο της κατάπτωσης και της αναλήθειας, της ουτοπίας και της ανεσιότητάς.

Κάθε δυνατότητα έχει προοπτική να καταστεί πραγματικότητα. Όμως,

κάποτε επαληθεύεται η πιο ασύλληπτη αδυνατότητα, την οποία προσπερνάνε αυτοί οι δύο κορυφαίοι. Η εξ Αποκαλύψεως Αλήθεια φωτίζει τόσο αυτή την αδυνατότητα, όσο και μια, με την αδιαφιλονίκητη αποδοχή της Ενανθρώπισης, διαφορετική πορεία, *από την πραγματικότητα της Ενανθρώπισης στη δυνατότητα της αλήθειας*. Ίσως γι' αυτό το λόγο υποστηρίζεται από πολλές πλευρές, σε διαφορά προς την Παυλική «προτεραιότητα» της Ανάστασης, το «σκάνδαλο» και η «μωρία» της Σταύρωσης! Αδυνατούν να αποδεχθούν οι Heidegger και Plessner κάτι αυτονόητο και αυταπόδεικτο, εμπειρικά πιστοποιημένο αιώνες τώρα, ότι δηλαδή υπάρχει θαύμα και αλήθεια που μυσταγωγείται και δεν συμπεραίνεται με συλλογισμούς, ούτε την «χωράει» ο νους. Είναι απαύγασμα *αρχίφωτης* θείας Χάρης. Ισχύει εν προκειμένω ό,τι ο μέγας Ησυχαστής Ιωσήφ έχει περιγράψει σε κάποια από τις επιστολές του για την Αγάπη: *«Μήτε εξ έργων γίνεται, μηδέ της ημετέρας θελήσεως είναι»*. Και αλλού: *«Όλα εκείθεν απόρρητα διηγήσεως»*.

Βέβαια, η επίμονη ανθρώπινη προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του Ανθρώπινου για λογαριασμό της κατανόησης του Ακτίστου φαινομένου της εξ Αποκαλύψεως Αλήθειας, με οδηγό την κάποτε ανυπόφορα θεωρητική τριλογία *αγάπη, πίστη, ελπίδα* και τον διπολισμό Παράδεισος-Κόλαση, δεν φέρνει πάντα αλήθειες στο φως, προκαλεί μάλιστα νέες συγχύσεις και αντιφάσεις (Fried 2019, 167). Γίνεται σωστός γρίφος. Άλλη η εξ Αποκαλύψεως Αλήθεια και άλλη η επιστημονική, ακόμα κι αν την θεωρείς δώρο του Θεού.

Όμως, αλήθεια και φως δεν υπάρχει κανένας λόγος να μην αναμετρούνται συνεχώς και με το *μέσα-στη φύση-κατά-φύσιν-ανθρώπινο*. Όσο ο άνθρωπος δεν είναι έτοιμος να «θυσιάσει» τη ζωή του και τον κόσμο, ακόμα και τις τόσες και τόσες μετωνυμίες της απόλαυσής του, για την αιωνιότητα και τους «κόλπους Αβραάμ», μένει η ρήση *«μακάριοι οι μη ιδόντες και πιστεύσαντες»* φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Η προκαλούμενη απόσταση από τον ανθρωπομορφισμό του Θεού μέχρι τον θεομορφισμό του ανθρώπου μένει χαοτική και δεν εξυπηρετεί την αλήθεια. Γιατί άραγε; Η πιο αυθεντική και ισαρχέγονη περιοχή της δυνατότητας να υπάρξει το εδανά-Είναι, η δυνατότητα να υφίσταται ως Είναι, είναι η *αλήθεια της ύπαρξης* (Heidegger 1978, 347). Τούτη η Χαϊντεγκεριανή άποψη έχει αποδέκτη την εγκόσμια πραγματικότητα, όπου καταφάσκει η αποκαλυπτόμενη κάθε φορά αλήθεια της *conditio humana*, όταν δηλαδή η δυνατότητα γίνεται πραγματικότητα.

Στο πνευματικό έργο της Εκκλησίας πρέπει να προστεθεί και το κοινωνικό. Μια αλήθεια και ετούτη, την οποία οι μεν διανοούμενοι θεολόγοι

υποτιμούν, οι δε «κοσμικοί» παραβλέπουν. Για θετική εκδοχή της εκκοσμικευμένης ανθρωπολογίας πρόκειται. Το σκάνδαλο και η μωρία του Σταυρού δεν άφησαν την Εκκλησία να περιέλθει σε μεταφυσικό ή άλλου τύπου πνευματισμό. Απεναντίας η Αλήθεια του Ενανθρωπίσαντος ενέπνευσε την φιλανθρωπία, χωρίς να ακυρώσει την «όγδοη» ημέρα. Ιδού πάλι ο ετεροχρονισμός: «νοσταλγοί» οι Πατέρες, της ...μελλοντικής Πολιτείας! *«Και ο Άγγελος ...ήρε την χείρα αυτού την δεξιάν εις τον ουρανόν και ώμοσεν εν τω Ζώντι εις τους αιώνας των αιώνων... ότι χρόνος ουκέτι έσται»* (Αποκ. 10,5-6) (Σωφρόνιος Αρχ. 1993, 26). Όμως, γιατί οι συνεχείς, αιώνες τώρα, ευχές της Εκκλησίας για ειρήνη και ανθρωπινότητα δεν ευδοκίμούν; Μήπως επειδή η αναλήθεια, ως οντολογική και ανθρωπολογική συνθήκη, διολισθαίνει ανά πάσα στιγμή πέραν κάθε «κτιστής» κανονικότητας; Είναι ο κακός δαίμονας όχι της Εκκλησίας, αλλά της ανθρωπολογίας. Μήπως εντέλει δεν υπάρχει αναλήθεια, αλλά *αληθώς αναληθής άνθρωπος*, θύμα της εξωκεντρικότητάς του;

Αλήθειες στη ράχη της παρεξήγησης

Ας δούμε τώρα κατάματα την σημερινή «κοσμική» πραγματικότητα. Ποια είναι άραγε η αλήθεια και η αναλήθεια, όσον αφορά την «θριαμβεύουσα» άρνηση και κατάθλιψη; Δεν είναι όλοι οι άνθρωποι σκλάβοι παιδευσίας, ιδεολογιών, πόθων ανεκπλήρωτων, κατανάλωσης, θρησκευτικών προκαταλήψεων και μειονεξιών, εγωμανείς και ατομιστές. Δεν απαρτίζεται η μεγάλη πλειοψηφία της κοινωνίας από μηδενιστές και μονίμως διαμαρτυρόμενους και καλοθελητές. Χρειάζεται μόχθος πνευματικός και θάρρος να ανοιχτούμε στην αλήθεια, αφαιρώντας από έννοιες-κλουβιά περιεχόμενα «ληγμένα»: τι σημαίνει σήμερα προοδευτικός, συντηρητικός, πατριώτης, αγωνιστής;

Δύο ενδιαφέροντα βιβλία όμως αποκωδικοποιούν το πρόβλημα της μόνιμης δυσaréσκειας πολλών συνανθρώπων μας. Το βιβλίο του Erich Wiedemann (1989) «Οι γερμανικοί φόβοι. Ένας λαός στο μινόρε» και αυτό του Gabor Steingart (2012) «Το τέλος της φυσιολογικότητας. Υστεροφημία της μέχρι τώρα ζωή μας». Στο πρώτο περιγράφεται, με πλείστα παραδείγματα, ο διαρκής κλαυθμός καλοζωισμένων συμπατριωτών του. Όμως απεικονίζεται άριστα μια πασίγνωστη δυσaréσκεια ορισμένων ανά την υφήλιο που απολαμβάνουν τον δυτικό πολιτισμό. Στο δεύτερο βιβλίο, με επίσης πλείστα παραδείγματα, προβάλλεται η αδυναμία συγχρονισμού μας στην σημερινή πραγματικότητα του κόσμου. Δεν τολμάμε. *Η ζωή ποθεί κινδύνους*, είπε ο Goethe σε στίχο του για τον Πίνδαρο. Να πετάξουμε,

λοιπόν. Γιατί, δηλαδή, μόνο τα κοράκια μπορούν; Καμία σχέση όμως, τα καημένα, με μιαν ανθρώπινη ιδιαιτερότητα. Τα κοράκια ενεργούν πάντα με σκοπό συγκεκριμένο, να επιζήσουν. Ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να «πετάει» προς την αλήθεια ενεργώντας και ά-σκοπα. Είναι από τη φύση του ένας αιώνιος «ιδεαλιστής». Ανοιχτός στο απρόβλεπτο, με «θάρρος για την αλλαγή», όπως την προβάλλει η έκθεση έργων τέχνης στο Τορίνο (ARTISSIMA) αυτή την εποχή με σύνθημα «Transformation» (Ursula Scheer, *FAZ* 05.11.2022).

Αλλά επωφελής κρίνεται και μια ματιά στο πολυμεταφρασμένο βιβλίο του Kahneman, στο οποίο παρουσιάζεται ένα πανόραμα εμπειρικών επαληθεύσεων της αναυθεντικότητας της αντίληψης που έχουμε για τα πράγματα. Ενδιαφέρον για το θέμα μας είναι το κεφάλαιο «Ψευδαίσθηση της αλήθειας», με το χαλαρωτικό παράδειγμα για τα «τέσσερα»(!) πόδια της κότας (Kahneman 84 κ. εξ.). Παρασυρόμαστε, στρεβλή είναι συχνά η αντίληψή μας. Συχνά θεωρούμε αληθινό το οικείο, το επιθυμητό, το αυτονόητο, το δεδομένο. Εκκλαμβάνουμε το ανθρωποειδές ως ανθρώπινο, εμπιστευόμαστε βιολογισμό και ιδεαλισμό ως τις «ιερές αγελάδες» της αλήθειας.

Nietzsche που μας χρειάζεται! «Τώρα μόνο αρχίζεις τον δρόμο του μεγαλείου σου! Κορυφή και άβυσσος-τώρα έγιναν Ένα. ...Ακολουθείς τον δρόμο του Μεγαλείου σου: τώρα το καλύτερο θάρρος σου πρέπει να 'ναι τ' ότι πίσω σου δεν υπάρχει κανένας δρόμος πια!» (Nietzsche 1980, 214). Και συνεχίζει: «Κι αν από τώρα κ' ύστερα σου λείψουν όλες οι σκάλες, πρέπει να μάθεις να πατείς στο ίδιο σου το κεφάλι: πώς αλλοιώς θα 'θελες ν' ανεβείς ψηλότερα;» (ό.π.). Όποιος δεν τολμάει χάνει και «ο τολμών νικά». Βέβαια η ευθύνη δική σου, εάν θα καταλήξεις μαύρο κοράκι ή αετός. Εκείνα βέβαια πετούν, είναι ανάλαφρα. Γίνε καλύτερα λύκος, εχθρός των αλυσίδων, ελεύθερος στο δάσος σου (σύγκρ. ό.π., 152). Ούτως ή άλλως, Dummerchen μου, μέσα σου τον κουβαλάς μάρτυρα, όταν ζυγίζεις την αλήθεια. Προσοχή, όμως: εκείνα έχουν για περιφέρεια το κέντρο τους, δεν ζουν εξωκεντρικά, ήτοι δεν αισθάνονται καμιά ντροπή για ή με τη γύμνια τους. Ο άνθρωπος είναι ανοικτός, εκ-τεθειμένος και εν ταυτώ κρυμμένος, homo absconditus. Άβυσος η ύπαρξη και η αλήθειά του, ανά πάσα στιγμή υπερβαίνει κάθε παγιωμένη άποψη για το πρόσωπό του χάρη στη φοβερή δύναμη που του επιδαψιλεύει η ελευθερία του. Αυτή δυναμιτίζει δεσμά που της χαλκεύουν οι μονομέρειες και οι προκαταλήψεις επιστημονικών κλάδων και κοινωνικών συστημάτων (Plessner 1981b, 134).

Gadamer που μας χρειάζεται! Η αλήθεια καταντάει θεραπευαίνιδα της ερμηνευτικής, αντί να ισχύει το αντίθετο. Προνομακία είναι τόσο η

θεολογική ερμηνευτική, όσο και η *προ-κατ-ειλημμένη*. Στην πρώτη περίπτωση δε χρειάζεται ιδιαίτερο μόχθο, αφού βρίσκεις στρωμένο τραπέζι, κρίνεις την κοσμική πραγματικότητα σύμφωνα με δογματικούς όρους - δεν τολμώ να πω με πνεύμα Inquisition- και αναρριχάσαι *κατάραχα* στην Αλήθεια της πίστης. Συνήθως βέβαια την απλουστεύεις κι αυτήν τόσο πολύ, που χάνονται από τα μάτια σου τα Μυστήρια της Εκκλησίας και το αίνιγμα που λέγεται άνθρωπος. Στη δεύτερη ερμηνευτική βρίσκεις επίσης στρωμένο τραπέζι από την παράδοση και την ιστορία. Συνήθως όμως το λεηλατείς κατά το δοκούν: προλήψεις, ιδεοληψίες, «επιθετικοί» λαϊκιστές πολιτικοί, ανεύθυνοι διαμορφωτές της κοινής γνώμης κακοποιούν την αλήθεια (δες και ό. π.).

Ο λύκος ουρλιάζει, όπως η αγραμματοσύνη μου, τα κοράκια κρώζουν, όπως η μαυρίλα μου, μόνον ο άνθρωπος, προείπαμε, *γελάει, κλαίει, χαμογελάει*. Καταργεί τότε τη γλώσσα, για να μιλήσει. Υπερβαίνει ενορμήσεις, λίκμπιντο και επιθετικότητα για λογαριασμό της ανθρωπότητας. Το ουρλιαχτό του ανθρώπου είναι καταδικό του, δεν είναι εκείνο του λύκου, η μαυρίλα είναι δική του, δεν είναι εκείνη του κόρακα. Στο ουρλιαχτό και στη μαυρίλα του βρικολακιάζει η πιο προανθρώπινη μοίρα από τα σωθικά της αλήθειάς του: «*Το εδανά-Είναι είναι ισαρχέγονα μες την αλήθεια και μες την αναλήθεια*», θέση που εκφράστηκε μακράν κάθε αρνητικής «αξιολόγησης» (Heidegger 1978, 346 κ.εξ.). Δεν ξεφεύγεις από την αναλήθεια με τίποτα, αφού ετούτη είναι ουσιαστικό χαρακτηριστικό του *μεσ-στον-κόσμο-Είναι* (ό.π.,α.347).

Υπάρχει και μια τρίτη ερμηνευτική; Τα πράγματα δυσκολεύουν εάν είναι να ερμηνεύσεις σύμφωνα με την παραπάνω Νίτσεϊκη απολυτότητα, ότι δεν υπάρχει οδός προς τα πίσω. Γίνονται δυσκολότερα εάν λάβεις σοβαρά υπόψη την Καβαφική «προσταγή» στο ποίημα *η Πόλις*: «Για τα αλλού- μη ελπίζεις- δεν έχει πλοίο για σε, δεν έχει οδό». Κανένα βέβαια πρόβλημα για υπερανθρώπους. Σε παραλαμβάνει ή, καλύτερα να λέγαμε, σε πιάνει από τη μύτη η Τζ. Κ. Ρόουλιγκ και ο Χάρι Πότερ! Μαθαίνεις όλη την αλήθεια για τα πάντα, αναπτύσσεσαι μέσα από την εφηβεία σου, μαθαίνεις να ξεπερνάς όλα τα προβλήματα, ακόμα και το άγχος, την μοναξιά και την κατάθλιψη, ακόμα-ακόμα δύνασαι να λάβεις μέρος στο βίαιο πόλεμο των Βρετανών μάγων. Το σημαντικότερο βέβαια είναι ότι προετοιμάζεσαι για την αντιμετώπιση του πραγματικού κόσμου που βρίσκεται έξω από το Χόγκουαρτς, αφού θα πάρεις μέρος στον δεύτερο και πιο βίαιο πόλεμο των μάγων της Βρετανίας, μετά την επιστροφή του σκοτεινού άρχοντα Βόλντεμορτ. Μόνο που θα χρειαστεί μεγάλη προσοχή, γιατί ενδεχομένως ο επί εφτά ημέρες κατάκοιτος ως πτώμα, ο καταθλιπτικός Ζαρατούστρα μπορεί,

με τούτα και με τα άλλα της μαγείας, να συνέλθει και παρακινημένος από την όμορφη μυρουδιά των ζώων που του παραστέκονται, να εκλιπαρεί, και αυτός, να του δανείσουν τα καημένα λίγη λογική, μιας και δε βλέπει φως από ανθρώπους.

Προς τι όλα τούτα; Δεν ωφελεί επιστροφή στον Ιδεαλισμό του Hegel, ή στην Μεταφυσική την προ Καντ, στην κλασική Οντολογία ή στην θεωρία του Marx. Ούτε άνευ όρων βδέλλα στην ακμαία παράδοσή μας, βλέπε κλασική αρχαιότητα και Βυζάντιο. Οι Λακεδαιμόνιοι τιμώρησαν με χρηματικό πρόστιμο τον βασιλέα τους Αρχίδαμο, επειδή τόλμησε και έλαβε για σύζυγο γυναίκα μικρού αναστήματος, κατηγορώντας τον ότι είχε στο νου του να γεννήσει διαδόχους όχι βασιλείς, αλλά «βασιλάκια» (Πλούταρχος 21). Για να μην σταυρώνεται η αλήθεια ας βρίσκουμε τους βηματισμούς που χρειάζεται σε κάθε εποχή το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό Dasein για να επαληθεύεται και να διαψεύδεται. «Όλα περνούν, γι' αυτό όλα αξίζουν να περάσουν» (Nietzsche ό. π., 200). Αδιάφθορος και άγνωστος θα μένει ωστόσο ένας πυρήνας αλήθειας και ύπαρξης, όσες αλήθειες και όσα ασύστολα ψεύδη και να πούμε.

Αλήθειες στις ράχες των «σοφών»

Αλήθειες, αλήθειες, αλήθειες, από παντού και από όλους. Είμαστε όλοι αιχμάλωτοι στον τέλειο κύκλο του διαβόλου; Η καθαρή, η εντελώς «φυσιολογική» τρέλα συνεισφέρει, και αυτή με την εύροιά της στην αλήθεια. Κατά τον Nietzsche «οι τρελοσοφοί μιλούνε καλύτερα» (ό.π., 371). Όμως συχνά με αποκλειστική πηγή πληροφόρησης το μυαλό τους, φέρνοντας δηλαδή την αλήθεια στα μέτρα τους. Ειλικρινής είναι πέρα ως πέρα η μονήρης και τραχιά κραυγή του κόρακα, αυτός ουδέποτε ψεύδεται. Και ο λύκος ό,τι έχει να σου πει θα σου το ειπεί με ουρλιαχτό, αρπαγή και αίμα. Πρόκειται για εκδοχή «υποκειμενικής» αλήθειας; Όχι βέβαια! Το ζώο δεν είναι υπο-κείμενο, δεν γνωρίζει ούτε «υπό», ούτε «κείμενο»!

Στο βιβλίο του Eberhard Rathgeb «*Η ανακάλυψη του Εαυτού. Πώς οι Schopenhauer, Nietzsche και Kierkegaard προκάλεσαν επανάσταση τη φιλοσοφία*» σκιαγραφείται η επιλογή αυτών των τριών μεγαλορρημόνων να αυτό-περιθωριοποιηθούν και να αναδείξουν μια «υποκειμενική» ηθική, στην οποία φιλοδόξησαν να περιλάβουν την αυθεντική αλήθεια περί ανθρώπου και κόσμου (Rathgeb 2022). Με έναν δάνειο όρο από τον Heidegger θα λέγαμε ότι πρόκειται στην πραγματικότητα για μορφή «βιαιοπραξίας», όχι απλώς για προπέτεια, που σύρει τους μεγαληγόρους να κατισχύσουν των «ισχυρών». Αρνούνται κάθε παρεκκλίνουσα από την

περιχαράκωσή τους ανοικτότητα και εν ταυτώ, άθελά τους, της επιδαψιλεύουν ύψιστη αναγνώριση (Heidegger 1973, 210). Πώς αναπνέεις αλήθεια, όταν συμφωνείς με μεγάλους καταθλιπτικούς; Μνησικάκοι δεν είναι, αλλά παραβιάζουν έναν κανόνα: αζευγάρωτο πουλί δε χτίζει φωλιά, παρεκτός και επιλέγει Καρούλια κονιορτοποιώντας κάθε δυνατότητα υποκειμενικής ηθικής και αλήθειας.

Ατενίζοντας την αλήθεια: «λεύσσω» το Ομηρικό ρήμα, φωτιά και αστραπή, βλέπω μακριά, βλέπω κάτι που αστράφτει, ποτέ με βλέμμα έγνοιας ή φόβου, αλλά με βλέμμα χαρούμενο και ελεύθερο (Snell ό. π., 21 κ. εξ.). Ο Δίας δεν κατοίκησε ψηλά στον Όλυμπο για να μας βλέπει, αλλά γιατί ο άνθρωπος, σε αντίθεση προς το κοράκι και τον αετό, που κοιτάζουν από ψηλά μόνο προς τα κάτω, έχει ανάγκη να *θεάζεται*, να βλέπει, όσο γίνεται υψηλά, προς μία Αλήθεια. Απόπειρες πολλές από τον Πλατωνικό «Τίμαιο» - το σύμπαν αυτοκινούμενη, αναίτιος και αθάνατος στην ουσία ψυχή- στον Χριστιανικό οραματισμό «*ίνα ώσι Εν*», στο άμορφο, όσο και μεγαλήγορο «Έν» του Πλωτίνου, του Nietzsche τη βούληση του ζεύγους να δημιουργήσουν το Εν (Nietzsche ό.π., 112) και του Καζαντζάκη το «Όλοι είμαστε ένα» (*Ασκητική*). Σ' αυτή την αναζήτηση η αλήθεια ταυτίζεται με την ίδια τη ζωή. Την ενέπνευσαν οι Schelling, Schopenhauer και Nietzsche τους Bergson και Dilthey, τους θιασώτες της *Φιλοσοφίας της ζωής*.

Αλήθεια, πόσο σοφή είναι η αλήθεια; «Τα λόγια σου ακούγονται σοφά και τούτο είναι ο χειρότερος κίνδυνος. Αν έλεγες βλακειές, θα ήταν πολύ πιο εύκολο να αποδείξουμε το λάθος σου. Τα λόγια σου, όμως, μας οδηγούν σε παγίδα» (Coelho 1998, 158). Καλύτερα παιδί στην κακία παρά στη λογική. Ακόμα και τα όποια άνομα πάθη δεν έχουν υπόσταση, δεν διαθέτουν οντολογική σύσταση. Τους δίνει υπόσταση η αναλήθεια, το ψεύδος, η αιμοραγούσα λογική. Γράφει καθένας άνθρωπος μια δική του Βίβλο της αλήθειας και την ακολουθεί πιστά. Αναφορά εδώ στην Ανί Ερνό, την τιμηθείσα με Νομπέλ Λογοτεχνίας 2022. Ο εκδότης Ζακ Τεστάρ έλεγε ότι αποσκοπούσε «να γράψει για τη ζωή της και να φτάσει με κάποιον τρόπο στην αλήθεια της». Δήλωνε «εθνογράφος του εαυτού» της και θεωρούσε «αναίδεια» την επίδειξη των συναισθημάτων του συγγραφέα σε ένα βιβλίο- «είναι σαν να κλαις στον ώμο του αναγνώστη», έλεγε. Προέτρεπε δε τον αναγνώστη να αποφανθεί εάν όσα έγραφε η ίδια είναι μυθιστόρημα ή αυτοβιογραφία (Ζώης 2022). Δύσκολα διακρίνεις το ένα από το άλλο, ουδετερότητα και απόσταση από τον εαυτό σου ως εγγυητές της αλήθειας, ας είσαι και νομπελίστας. Εξάλλου αυτή ακριβώς η αυτό-βιογραφία, αυτή η θεωρούμενη αδυναμία της ατομικότητας, που πασχίζει

συνεχώς για «γνώθι σαυτόν», αυτή είναι που μας προ-καλεί στην αλήθεια της οικουμενικότητας.

Μια *vis a tergo* στα φιλοσοφικά ιδιότυπα. Η αλήθεια δεινοπαθεί, έχει συρρικνωθεί επάνω «στη ράχη» των φιλοσόφων, όπως, ας πούμε, των τεσσάρων «της εποχής των μάγων»: Heidegger, Wittgenstein, Benjamin, Cassirer. Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche. Μήπως βρίσκεται στο κλασικό ερμηνευτικό σχήμα μεταξύ *ξενότητας/ανοικιότητας* (Fremdheit) και *οικειότητας/εμπιστευτικότητας* εξοικείωσης (Vertrautheit); Μήπως αρμόζει σε ό,τι στα νιάτα του ο Marx ονόμασε «δεύτερη ανάγκη» που προκύπτει μετά την πρώτη του ζώδους ενστίκτου της επιβίωσης και τον αναγκάζει σε εργασία; Μας παραπέμπει, ακουσίως, σε μια αντιπαραβολή του «αργού λόγου» (Πλατ. *Μένων*) που κάνει τους ανθρώπους μαλθακούς, στον «εριστικό λόγο», ο οποίος τους κάνει εργατικούς. Ναι, αλλά η καλή συν-ομιλία αχρηστεύει και τα πιο τεκμηριωμένα κείμενα στην αναζήτηση της αλήθειας.

Αλήθειες κατάραχα στην αναλήθεια

Αλήθεια και ατομικότητα ή πορεία εν μέσω αντιφάσεων; Εκεί που λες, ήδη από τον 12ο μ.Χ. αιώνα, να πάλι η βύθιση στον Εαυτό ως οδός και προς τον Θεό, να 'σου η επαναλαμβανόμενη λογοτεχνία του *καθρεφτίσματος του Ατομικού*, των συναισθημάτων και των ρηγματώσεων (Roeck 2020, 318). Όμως έχει παρά γίνει το κακό: η λογοτεχνία που προσπερνάει το ωραίο και την χαρά και οδηγεί στην απόλυτη νέφωση και στην κόλαση - ο Δάντης γι' αυτήν έγινε διάσημος, όχι για Παράδεισο- είναι υπερτιμημένη (Wiedemann, ό. π., 67). Είναι λίγοι αυτοί που θεωρούν την ωραιότητα ανήθικη και Decadenz; (ό.π.α., 70). Κάποτε μάλιστα ο άνθρωπος αισθάνεται ευτυχής που ζει σε εποχή και Territorium λύκων, αλλά κάνει το σφάλμα να υποκαθιστά την εξωκεντρικότητά του με την ανικανότητα του ζώου να αντιληφθεί το Δέον. Οπότε, να, το αποτέλεσμα, με αφορμή του φιλμ «Tausend Zeilen» («Χιλιάδες αράδες») που αναφέρεται σε σκάνδαλο του Spiegel: «τίποτα πιο πληκτικό απ' την αλήθεια» (Axel Weidemann *FAZ* 28.09.2022).

Τελικά από πού την μαθαίνεις; Από παιδί, από τρελό, από μεθυσμένο ή από προφήτη; Καλύτερα, μάλλον, από τους τρεις πρώτους, παρά από καθενός προφήτη τη Βίβλο! Μήπως είχαν δίκιο οι ιππότες; «Ένας ιππότης είχε κατά τέτοιο τρόπο διδαχθεί, ώστε άφηνε στα βιβλία ό,τι εύρισκε σ' αυτά γραμμένο» (Roeck ό. π., 280). Αλλά και αυτοί θάλασσα τα έκαναν. Κάποτε η απόσταση ανθρώπου και ζώου εξανεμίζεται υπό το βάρος της σκληρής

τύχης που καλούνται να σηκώσουν. Στο μυθιστόρημα της Maggie O' Farrell «Πορτρέτο ενός γάμου» („Porträt einer Ehe“) ηρωίδα είναι μια παιδούλα, η πριγκίπισσα Lucrezia di Cosimo de' Medici (1545-1561) της Φλωρεντίας. Κάποια στιγμή αντιλαμβάνεται ότι φέρνουν στο στάβλο με τα άγρια ζώα που είχε ο πατέρας της μία τίγρη. Κατορθώνει να περάσει τα χέρια της μέσα από την κλούβα και να την χαϊδέψει στην πλάτη. «*Lucrezia και τίγρη αλληλοκοιτάχτηκαν για ένα λεπτό και ο χρόνος σταμάτησε*». Μετά από λίγο καιρό την κατασπάραξε ένα λιοντάρι από το διπλανό κλουβί, του οποίου η πόρτα σκοπίμως αφέθηκε ανοιχτή. Η πριγκίπισσα στο μεταξύ ζει στη «διπλανή» Ferrara «εγκλωβισμένη» σε έναν μαρτυρικό γάμο με κάποιον βάνουσο, έναν πραγματικό σατράπη, τον πρίγκιπα Alfonso, που το μόνο που επεδίωκε είναι να του γεννήσει διάδοχο. Την είχαν παντρέψει από τα δεκατρία της με γάμο-Prokuration, τουτέστι όντας απύσχα. Βίοι παράλληλοι με την τίγρη: Το τέλος της Lucrezia ήρθε από «άγνωστη αιτία»(!) μόλις στα δεκαέξι της, αλλά εικάζεται εύκολα από πού (Gorpp 2022). Από τις ράχες των βουνών μας όμως τώρα: Στα μέσα του περασμένου αιώνα είχε επίσης εν τη απουσία της αρραβωνιαστεί η αγράμματη θεία Βαλαχού, σάρκωση αρχοντιάς και μεγαλοφυχίας, που όμως έφτιαξε λαμπρή πολύτεκνη οικογένεια και είχε οσιακό τέλος.

Η παγανιστική τρυφερότητα, βλέπεις, του λύκου που ετεροχρονίζει ποθούμενα: «Άνοιξη τον Σεπτέμβριο!» Εδώ ένας θηριώδης ποταμός Μεκόγκ και ένα νηφάλιο, χρυσό ελαφάκι τον γητεύει! Για να ξορκιστούν η αφελής σιγουριά του ανθρώπου και η σκιά του, με την οποία το άγριο ζώο αδυνατεί να συναντηθεί. Βέβαια, μόνο για λύκο και κοράκια ο λόγος και «No Bears», όπως μας βεβαίωσε προ ημερών ο τίτλος της ταινίας του Ιρανού Jatar Panahi στο Φεστιβάλ της Βενετίας. Σιγή από ζωόφιλους και για το *αέτο(μα)* της λαμπρής μας τέχνης. Μήπως όμως είδατε και άνθρωπο να συναντηθεί ποτέ με τη σκιά του; Για να μη χολοσκάει, έχει εναποθέσει τα πάντα στη βούληση.

Προσφυγή στον Plessner: Το ζώο έχει κέντρο, ζει κεντρικά έχει συνείδηση, όχι όμως αυτοσυνειδησία και δεν διακρίνει το Εδώ και το Τώρα. Το φυτό δεν έχει κέντρο, είναι ον ανοιχτό, αλλά όχι αυτοδύναμο, ζει ενσωματωμένο στο περιβάλλον. Άνθρωποι, ζώα και φυτά, τα έμβια όντα στη σειρά, μα να που αδυνατούμε να κατανοήσουμε τη διαφορά, με αποτέλεσμα, να γινόμαστε από άνθρωποι άλλοτε κοράκια και λύκοι και άλλοτε «φυτά». Ο πρόσφατα θανών Hans Magnus Enzensberger τιτλοφορεί την πρώτη του ποιητική συλλογή εν έτει 1957, «Υπεράσπιση των λύκων έναντι των αμνών» («Verteidigung der Wölfe gegen die Lämmer») (1957) και ως το λάβουμε υπόψη όσοι θέλουμε, σώνει και καλά, να θεωρούμαστε αμνοί.

Κάποτε λέγαμε έλλειψη παιδείας. Έχουν όμως λάβει γνώσεις και παιδεία αρκετοί μασκαράδες της αλήθειας, αλλά κρώζουν αναλήθεια, προς δικαίωση του Heidegger. Ευλογημένη φαντάζει τότε η άθλια μετάγραψη με σημαία τον *χρηστικό ορθολογισμό* και τα εσωτερικά τους ανομολόγητα στον προοδευτισμό. Παιδεία έχεις όταν διαθέτεις τόλμη να υπηρετείς την αλήθεια και να μεταποιείς τις ενστικτώδεις αδυναμίες σου, το έλλειμμα, φυσικής εξειδίκευσης, τα μειονεκτήματα της φύσης σου σε πλεονεκτήματά σου (Plessner 2004, 64). Κράτα τον πήχη ψηλά, στον ουρανό λάμπει και το δικό σου αστέρι.

Πώς ξεκλειδώνονται οι έσχατες πραγματικότητες του Είναι μας; Πώς ή αφελής βεβαιότητα εκτοπίζεται από την εμπιστοσύνη στη ζωή, στον κόσμο και στην αλήθεια; Με το που ανακαλύπτεις την υπερβατική σχέση με τα θεμέλια της ύπαρξής σου. Ιδού η αλήθεια της όντως χαράς. Η αλήθεια που δεν στενάζει υπό το μηδέν της «ηθικής» του υπαρξισμού ή της «Μεταφυσικής» του κακού και του πόνου, της αγωνίας και της απόγνωσης. Ο Haeurpner επιμένει θετικά: «Ο κόσμος μας είναι εξ υπαρχής φτιαγμένος για στην επιτυχία... ό,τι είναι η ιστορία δεν είναι πλέον δυνατόν να κατανοηθεί με βάση τη <μέριμνα> και το <νανάγιο>» (Bollnow 1979, 32). Η άλλη αλήθεια! Της κατά Bloch νηφάλιας προσδοκίας της «ανατέλλουσας χαρραυγής» (Bollnow ό.π., 33). Η ηρεμία και χαλαρότητα, η ευγνωμοσύνη και η υπομονή. Όχι οι προφητείες της τρέλας. Η οντολογική ελπίδα, που δεν έχει συγκεκριμένη αιτία και σκοπό. Εκείνη που κρατείται - υπεράνω του παρόντος - από ισχυρά θεμέλια, από μια βάση που συγκρατεί τη ζωή σου και τον κόσμο χωρίς τα δεκανίκια κάποιας ηθικής ακαμψίας. Είναι η ωραία αλήθεια της αυτό-κατάφασης και αυτό-επιβεβαίωσης που συνέχει το Είναι σου (ό.π., 29). Μα, ας μην δειλιάζουμε να θυμίζουμε μιαν ανθρώπινη, μεγάλη αλήθεια, συμπυκνωμένη στο *captus amore!* Ή, επίσης, εκείνη η αισθητική ποιότητα ευτελών αντικειμένων και πεζών πραγμάτων σαν αυτά που έχουν μείνει στα ερείπια του χωριού μας, της «Πηγής των ονείρων» και μας πληρούν. Ναι, δυστοπία και δυστυχία, ιδού το παράδοξο του Παλιοχωριού, δεν αφήνουν μόνο αρνητικά αποτυπώματα. Αντισταθμίζονται, με το που οσμίζόμαστε τον αέρα της ερημιάς. Τον αξιοποιούμε και φυλλομετράμε το φρόνημα των παππούδων. Τα ζώα τους, όπως συμβαίνει πάντα, *επιβίωναν*, εκείνοι *βίωναν* : έθιμα, γιορτές, πανηγύρεις, γάμους, βαφτίσεις.

Ως τότε αμείλικτοι εχθροί η καθημερινή αλήθεια και η πολιτική ιδεολογία που δεν της ξεφεύγεις, ας είσαι και ο Jean-Luc Godard και ακολουθείς την πεπατημένη υπαρξισμός-μαρξισμός; Ή κι αν είσαι ο Habermas του Μάη του '68 και ανακαλύπτεις με τις αμφιταλαντεύσεις σου, έστω στο

παρά πέντε, την φρικιαστική αλήθεια ότι μια σούβλα δεν φτιάχνει μόνο κοκορέτσι από τα ορφανά του λύκου! Ο χρόνος βλέπεις,- φρονούμε όχι εκείνος του Ηρακλείτου, του Αυγουστίνου και του Heidegger- κατά πως λέγει ο Πίνδαρος, είναι ισχυρότερος και από τους Θεούς! (Snell ό.π., 118). Καλύτερα να χάσεις χρυσό παρά χρόνο (Αβάς Δωρόθεος). Φτωχή αράχνη, που προσδοκά μάταια στο δίχτυ της θηράματα, λύκος, ή κοράκι, Τίποτα από όλα αυτά που ούτε υπόσχονται, ούτε από συγκατάβαση γνωρίζουν. Η αλήθεια βρίσκεται κάτω από το πέπλο -καλύτερα να έλεγα το πέλημα- μιας αρχετυπικής, μυθικής αχρονικότητας. Είναι λίαν επιζήμιο για στην προσωπική σου αγωνία για αλήθεια να μένεις θύμα έντεχνης ιδεοληψίας, να μεταποιείς το προσωπικό σου γούστο σε ιθύνοντα κανόνα πολιτικής προπαγάνδας, τουτέστι να πολιτογραφηθείς ένα ακόμα μέλος της ιδεοληπτικής πελατείας της αναλήθειας. Μια ακόμα *vis a fronte* από την ανθρωπολογική εκδοχή της αλήθειας και ολοταχώς *redeamus ad fontes*, «πίσω στις πηγές»: Ο άνθρωπος είναι ζωικό ον, αλλά, όντας απόκληρος -ή θύμα!- της ανωτερότητάς του, ελευθερώνεται από κάθε «φυσική» δέσμευση και υπερβαίνει το *Zwänge*.

Όμως στο παιχνίδι μπαίνουν και οι μείζονες του πνεύματος. Αναφερθήκαμε παραπάνω σε δύο εξ αυτών. Πληρώνουν το τίμημα της πνευματικής τους υπεροχής που προέρχεται από την ειδική, την *εξω-κεντρική*, φυσική καταβολή του ανθρώπου, για την οποία τόση μελάνη έχει καταναλωθεί από τον Plessner. Οι χαρισματικοί άνθρωποι δεν υπακούουν σε κανονικότητες, αλλά άλλοι πληρώνουν το βύσσινο! Η άλλη πλευρά του νομίσματος, φιλοσοφική λίαν, αφού βρίσκει πλούσιο έδαφος ο Heidegger και αναδεικνύει την οντολογία της «αυθεντικής αναλήθειας». Προσφυγή για κάτι χαλαρωτικό στην *conditio humana* του Plessner: Συνήθως βρίσκουμε, κινούμενοι από πάθος για το αιωνίως Άλλο και Νέο, ό,τι ζητάμε. Σπάνια συμβαίνει να ψάχνουμε μια γαϊδουρίτσα και να βρίσκουμε ένα βασίλειο. Αλλά να που καμιά φορά, να πάρει η ευχή, τρεμοσβήνει η φλόγα της έρευνας, χάνεται ο αστερισμός της αντικειμενικότητας, το εύρημα μετατρέπεται και το βασίλειο γίνεται γαϊδούρα. Η ιστορία, απλόχωρη, μπορεί να μας φωτίσει να βρούμε την αλήθεια (Plessner 2004, 132).

Αλλά επί ματαιάω! Την προσπερνάμε, γιατί κυνηγάμε μόνον ευτυχία. Μα τι γίνεται, όταν το εύρημα είναι ένας λύκος; Σέβεται την ευτυχία μας, δεν μας ενοχλεί, αλλά τρώει τα ζωντανά μας. Βέβαια εμείς τα ξαναφτιάχνουμε με τον ιδρώτα μας. Για να μη μένει παραπονούμενος ότι τον ξεχάσαμε! Και για να μην ξεχνούν τα κοράκια την ελαφρότητά τους στο πέταγμα. Πάντως σέβονται κι αυτά την ευτυχία μας, μόνο ψοφίμια κυνηγούν! Μα και εμείς τους μοιάζουμε, αφού όταν μας κλωτσάει ο γαϊδάρος δεν του

το ανταποδίδουμε (σύγκρ. Πλούταρχος, 63).

Οι φτέρες -ένα ζωικό ον παρακαλώ!- της Φτελιάς στο Σφουντάμι δεν χρειάζονται ειδικό χώρο για άνθος, είναι εξ υπαρχής, άπαξ, σχηματισμένες. Και ο λύκος -ένα επίσης ζωικό ον-, όπως και τα κοράκια, είναι ειδικευμένα, «κεντρομόλα» ζωικά όντα, δεν γνωρίζουν από έθιμα και παραδόσεις, ούτε από αλήθεια. Η κατασκευή τους δεν τους έχει επιδαμιλεύσει κάποια θέση στο *theatrum mundi* και επειδή δεν πρόκειται να αναλάβουν επουδενί την εξουσία του, ζουν τη γνήσια ένταση, όσο κι αν δεινοπαθούν, αλλά δεν θα γίνουν ποτέ ανοητότερα. Εξάλλου ούτε δολο-φονούν, ούτε αυτό-κτονούν, μένουν στη σιωπηλή ικανοποίηση, μένουν στο «κέντρο τους», χωρίς αμφιταλαντεύσεις. Δεν κατατρύχονται από αληθοφάνεια, ούτε εθελόδουλα γίνονται. Δεν γνωρίζουν τι σημαίνει «προβολή», μετωνυμίες επιθυμιών, μα ούτε και τις «συνέπειες» των πράξεών τους. Δεν έχουν σφυρηλατηθεί για θάνατο και ζωή, δεν γνωρίζουν υπερκείμενη της φύσης τους, των ενστίκτων και των ορμών, σφαίρα του *Δέοντος*. Απλά, πολύ απλά: δεν γνωρίζουν την αλήθεια, δεν γνωρίζουν τι κάνουν, γι' αυτό είναι ανελέητα. Πώς να τραγουδούν σαν τους Μενάλκα και Μώψο του Θεοκρίτου τον θάνατο; Πώς να γίνουν διπλοπρόσωπα; Πώς μαστροποιί της αλήθειας; Αλλά και πώς να αντιληφθούν ότι ο ορίζοντας έχει *fata morgana*;

Μα, επί τέλους, η *verità effettuale della cosa* (η πραγματική αλήθεια του πράγματος) στη γήϊνά της εδάφη: Ο λύκος είναι λύκος και το κοράκι κοράκι, δεν «μείρονται» ποτέ, δεν δέχονται Μαζαρίνου δώρα. Δεν φοράνε μάσκα, δεν μπορούν να αναλάβουν έναν ρόλο, δεν χρησιμοποιούν σύμβολα. Αλλά ο άνθρωπος; *Πάσχει την αλήθεια*. Άλλη η πηγή Μερρά κι άλλη η Σιλωάμ. Δημιουργική πηγή του οι δεξιότητές του και η υποστασιακή του ανισορροπία. Είναι θύμα και απόκληρος της *εξωκεντρικής* του ειδοποιού διαφοράς σε σχέση με το ζώο. Της βασικής ανθρώπινης σύνθεσης, χάρη στην οποία αναλαμβάνει ο άνθρωπος έναν ρόλο. Στο ρόλο ενοικεί *ascribed status* και *achieved status* (Plessner 2004,79). Αναλαμβάνει ρόλους ο άνθρωπος, αλλά είναι πάντα μια «δυνατότητα» πέραν αυτών, μένει ανεξάντλητος, άφθαρτος, δεν ταυτίζεται απόλυτα με το ρόλο του (ό.π.). Ακούει με τα μάτια και βλέπει με τ' αυτιά. Μιλάει μάλιστα και το μάτι κάποτε (Nietzsche ό.π.α.166). Τουτέστι «ψεύδεται», προσποιείται, όχι όμως και το ζώο, γιατί δεν γνωρίζει τι σημαίνει αλήθεια και αμφοτερίζουσα συμπεριφορά.

Απαρτίζεται η ζωή του ανθρώπου, όπως ήδη προαναφέραμε, από γέλιο, κλάμα και χαμόγελο. Το πρώτο όταν εκτινάσσεται η απόσταση από τα πράγματα, το δεύτερο όταν αίρεται, το τρίτο με το που παίρνουμε

*απόσταση μέσα στην απόσταση και εξισορροπούμε, όντας εκτεθειμένοι σε αβεβαιότητες και ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Καταφεύγουμε σε μορφασμούς που αναλαμβάνουν ρόλο μάσκας καλύπτοντας ένα μεγάλο φάσμα έκφρασης, από την τρυφερότητα μέχρι την ειρωνεία. Το ζώο σφαδάζει από πόνο, ουρλιάζει, ή βελάζει, κρώζει ή γαυγίζει, αλλά δεν κλαίει και δεν γελάει και προφανώς δεν χαμογελάει. Δεν ανταποκρίνεται η δική του σωματική κατασκευή σε αυτά τα τρία. Δεν δείχνει και δεν του δείχνεις (Giel 1969), μάλιστα δαγκώνει το δάχτυλό σου αν επιχειρήσεις να του δείξεις (Gadamer, 205). Ομοιότητες με μωρά παιδιά. Αλλά, είπαμε, μακάρι να γινόμαστε παιδιά όχι στο μυαλό παρά στην κακία (Α΄ Κορ.14,20). Η καλύτερη αλήθεια είναι τα παιδικά ψέματα. Θα έλεγα με μια μαγική, αλλά μάλλον υποτιμημένη λέξη: με την *συν-ανα-στροφή* τους! Αλλά εμείς; Παιδιαρίσματα!*

Αλήθειες στις ράχες της επιστημονικότητας

Τι εννοούσε ο Heidegger, μεταβαίνοντας από την έννοια στη λέξη, συνεπής στην συμβολική και Αριστοτελική λογική -όχι σ' εκείνη του 19^{ου} αιώνα, η οποία αποστρέφεται ρητορική, συναίσθημα και ποιητική τέχνη-, όταν έλεγε ότι *η επιστήμη δεν σκέφτεται*; Ή όταν διαπίστωνε το *τέλος της φιλοσοφίας*; Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα, εκτιμούσε ότι η φιλοσοφία έχει παραδοθεί εντελώς στην κυριαρχία του «Gestell». Αναφορικά με το πρώτο, εκτιμούσε ότι η επιστήμη εκβιάζει για αντικειμενική γνώση του όντος. Έχει παραδοθεί στην κυριαρχία της *Μεθόδου*, η οποία ελέγχει την πρόσβαση στη γνώση. Μακράν των εμπειρικών επιστημών κινούμενη η επιστήμη μεταποιήθηκε σε «τεχνολογία». Ακολουθεί τρόπο σκέψης υποταγμένο στην τεχνολογία, η οποία έχει παγιωθεί σε σύστημα (Gadamer ό.π., 198). Διέκρινε το πάθος της επιστήμης ενάντια στην Μεταφυσική και μιλούσε για ηθική της Μεθόδου. Αυτή η άποψη συνοψιζόταν ήδη το 1923 από τον Heidegger στη φράση *«μέριμνα για την γνωστή γνώση»* (ό.π., 200). Υπονοούσε την εκτόπιση της *αλήθειας* (veritas) από την *βεβαιότητα* (certiduto), τον αποκλεισμό της θέασης πίσω από την έκφραση (Aussage).

Αυτή η μετατόπιση έθετε σε δοκιμασία τη φιλοσοφία, η οποία, συναγωνιζόμενη με την τέχνη και τη θρησκεία, θέτει ερωτήματα αναπάντητα, ή αυτά που καμιά πειστική απάντηση δεν βρίσκουν, όπως το πολυθρύλητο «τι υπήρχε στην αρχή» (ό. π.). Ο Heidegger δεν θεωρεί την αλήθεια *adaequatio rei ad intellectum*, αλλά αποκάλυψη, όχι αναπαράσταση, δηλαδή ό,τι ο Schopenhauer ανέπτυξε στην αναφορά του στη *βούληση* και στην *παράσταση*. Η παράσταση εκτοπίζει το *Όν* σε κατάσταση αντι-

κειμένου, το καθιστά υποχείριό του και με την επιστημονική διαδικασία το εκμηδενίζει, εκμηδενίζοντας έτσι άσκεπτα τα θεμέλιά του. Η επιστημονική παραστατική αλήθεια μετέτρεψε το *Ον* σε φύση και εν συνεχεία, με όργανο τις παραστάσεις, επιτέθηκε στη φύση χωρίς έλεος και την υποδούλωσε. Ο Heidegger ενδυναμώνει τα θεμελιακά στοιχεία της ύπαρξης, τα ελευθερώνει από τα πηγμάτα της αντικειμενικοποίησης, τα ξαναπροικίζει με τη γοητεία της άλλης αλήθειας τους και με το δέος του αρχαίου μυστικού τους, τους ξαναδίνει το αρχέγονο βάθος τους. Ο κόσμος του είναι κόσμος μεγάλων ποιητών, μυστικών και προφητών (Μαλεβίτσης 1973, 271). Πόσο πιο κοντά στην αλήθεια θα βρισκόταν, και αυτός και Plessner, εάν όσο καλά γνώριζαν τον Μέγα Αλέξανδρο, είχαν προσέξει και τον Άγιο Δημήτριο!

Σύντομη εδώ αντιστοιχισή Heidegger και Plessner. Ο πρώτος υποστηρίζει ότι πρέπει να προϋποθέτουμε την αλήθεια: «Με το αποκαλύπτεσθαι των όντων, αυτά φανερόνονται ίσα-ίσα ως τα όντα που ήσαν ήδη από πριν. Το να αποκαλύπτει κατ' αυτό τον τρόπο, είναι το είδος του Είναι της «αλήθειας» (Heidegger 1974, 352). Επιπλέον, γράφει στην επιστολή του στον Ρίτσαρσον: «Με την συνειδητοποίηση της αλήθειας ως εκκάλυψης αναγνωρίστηκε το θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ουσίας του Είναι των όντων: Η Παρουσία» (Μαλεβίτσης ό. π., 245 κ. εξ.). Η πολυσυζητημένη από τον ίδιο έννοια της α-λήθειας διασαφηνίζεται ως Παρουσία.

Στον Plessner η ερμηνεία της αλήθειας συμπλέει με ό,τι περιγράψαμε παραπάνω, με την ειδική ανθρώπινη κατασκευή, την *conditio humana*. Ο δρόμος είναι ανοιχτός, καθώς και ο κόσμος, σε ό,τι η *εφεύρεση ανακαλύπτει* (Plessner 2004). Τούτη η εκ πρώτης όψεως μη λογική εξίσωση *εφεύρεση=ανακάλυψη* αντιστοιχείται υπό όρους στην ανωτέρω εξίσωση *εκκάλυψη/αποκάλυψη= Παρουσία* της αλήθειας. Μάλιστα ο Heidegger ισχυρίζεται πως ό,τι οι συμπατριώτες του ονομάζουν *Wahrheit* δεν έχει σχέση με την ελληνική λέξη α-λήθεια. Κατά τον Plessner η εφεύρεση είναι θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ουσίας του Είναι των όντων και μας ανοίγει μια μεγαλύτερη στρόφιγγα σκέψεων. Αληθές είναι κάθε τι που με την εφεύρεση ανακαλύπτεται, ήτοι από δυνατότητα καθίσταται πραγματικότητα. Δεν θα είχε ο άνθρωπος εφεύρει ποτέ τη μηχανή, εάν δεν «υπήρχε» ως δυνατότητα. Στενά συνυφαίνεται τούτη η άποψη με εκείνη του Heidegger, ο οποίος εκλαμβάνει το *Ον* ως ποιότητα, ως δυνατότητα, ως πραγματικότητα και αλήθεια.

Η παραδοξότητα του Plessner, εφεύρεση=ανακάλυψη μας διευκολύνει περαιτέρω να θυμίσουμε δύο παρεμφερείς προσεγγίσεις στον O.F. Bollnow και στον H.G.Gadamer. Ο πρώτος με τον όρο *Präliminaria*, μια

δάνεια έννοια από τον Bachelard, χαρακτηρίζει τις πρωταρχές της ύπαρξης, όταν το *εδωνά-Είναι* (Dasein) είναι εν ταυτώ *ευημερία* (Wohlsein), τουτέστι μια σύγκραση ύπαρξης και ευδοκίας. Είναι μια πρωταρχική κατάσταση του ανθρώπινου εδωνά-Είναι, ένας «τόπος» προκείμενος της συγκροτημένης αντικειμενικής συνείδησης. Στιγμές κατά τις οποίες, όπως ως γνωστόν λέγεται, ο άνθρωπος γίνεται «ένα» με το χώρο (Bollnow 1972, 308). Υπονοείται εδώ ο άπειρος χώρος του ασυνειδήτου, απ' όπου εκπηγάει η ανεξάντλητη παραγωγή και άντληση ενός *προ-κείμενου* «υλικού», όχι κατ' ανάγκη καταχωρημένου από τη συνείδηση και λησμονημένου. Πρόκειται για την αρχική ανθρώπινη πηγή της αλήθειας, μια άπειρη περιοχή δυνατοτήτων, μα και α-δυνατοτήτων, που μπορούν να γίνουν πραγματικότητα. Για *προ-εγχαράξεις* εν σκοτία, που έρχονται στο φως και γίνονται αντικείμενο γνώσης (Gadamer ό.π., 222). Αυτή είναι λοιπόν η αλήθεια: *πραγματοποίηση/επικαιροποίηση ενδοτοποθετημένων στην ύπαρξή μας δυνατοτήτων*.

Πραγματική *αποκάλυψη*, κι ας μην μας κατοφαίνεται η θεολογική της εκδοχή.

Ο δεύτερος, ο Gadamer, -μαθητής γαρ του Heidegger!- επαναφέρει την ερμηνεία της πολυσυζητημένης έννοιας του «εξαίφνης». Στοιχημένη στην αστραπή του Ηράκλειτου, δηλώνει την πλήρη αινίγματος άχρονη στιγμή μεταξύ δύο Τώρα. Στιγμή, κατά την οποία αποκαλύπτεται ένα αμεθόδευτο, αλλά λίαν εξαιρετικό νόημα. Ομοιότητα, θα πείτε, αλλά και διαφορά με την Βιβλική «ριπή οφθαλμού». Πάντως, και ριζική αντίθεση προς την ήρεμη και μελωδική ατμόσφαιρα μιας πανσέληνου. Ο Gadamer προβάλλει ιδιαίτερα την «οντολογική διαφορά» (ό. π., 206), μια Austrag (προβολή;) που εκδηλώνεται αφ' εαυτής, χωρίς να μας υπολογίζει και μας δίδει τον αέρα να σκεφτόμαστε. Πέραν τούτου επισημαίνει ο ίδιος την εμμονή του Heidegger να χρησιμοποιεί λέξεις, τις οποίες εμείς μεν αδυνατούμε να χρησιμοποιήσουμε, αλλά μας αποκαλύπτουν ένα απρόβλεπτο νόημα.

Ιδού λοιπόν ένας απρόσμενος τόπος αλήθειας βγαλμένος από τα «κόκαλα τα ιερά» της γλώσσας! Οι λέξεις «ευθειάζουν», επιστρέφουν στην πρωταρχική τους «θέση». Στη γλώσσα μας μιλάμε πολύ συχνά για περιουσία, χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τη σύνθεση της λέξης, την τόσο υπόλογη για τα άγχη και τις αντιπαλότητες μας για ιδιοκτησία. Γεροντικό που μας χρειάζεται: *α-κτημοσύνη*. Ή μήπως των ζώων η *πενία*; Πάντως τα κοράκια τρώνε πτώματα, όχι σώματα, ίσως επειδή δεν διαθέτουν επιχειρήματα υπέρ του θανάτου. Ευτυχώς που δεν κατέχουν από λέξεις, για να αποκαλύπτουν την αλήθεια και να κάνουν το άσπρο πάντα μαύρο για «τη γούνα τους»! Ναι, υπάρχει μόνο αποκαλυπτόμενη αλήθεια, που διαπερνά

από την θεολογική στην ανθρωπολογική σφαίρα: όταν κάθε δυνατότητα γίνεται πραγματικότητα, αμυνόμενη επιθετικά στο σφυροκόπημα της αλήθειας.

Αλλά ας παραμείνουμε στη γλώσσα. Ενδιαφέρουσα είναι η εμφατική υπόμνηση από τον Gadamer της παραπάνω *πρόσβασης πίσω από μια αλήθεια* που έχει διατυπωθεί με έγκυρες εκφράσεις. Σε μια τέτοια πορεία η λογική πάει περίπατο (ό.π., 200). Εν προκειμένω το βήμα *πίσω* δεν δηλώνει μόνο καταφύγιο στην έκφραση, ήτοι σε ό,τι δηλώνουμε με τη γλώσσα της καθημερινής ζωής μας, ούτε σε ό,τι εν γένει η γλώσσα μας μπορεί να ερωτά και να διατυπώνει. Στην αναζήτηση της αλήθειας βρισκόμαστε συνεχώς σε μια ένταση μεταξύ επιδίωξης να εκφράσουμε κάτι και αδυναμίας ορθής έκφρασης. Αυτή την ένταση την παρακάμπτει ακόμα και ένας δεινός στοχαστής, επειδή αδυνατεί να αποδεσμευτεί από τη δίνη των εννοιών (ό.π., 201). Πρόκειται στην ουσία για σύμβολα και τεχνουργημένες έννοιες, οι οποίες δεν κομίζουν κατ' ανάγκη αλήθεια, δεν παραπέμπουν σε κάποια ζωντανή γλωσσική εποπτεία. Τις διδαχτήκαμε κατά τη σχολική μας διαδρομή, είναι καρπός «διδασκείας» ύλης. Υιοθετούμε, συνειδητά- ασυνείδητα, κανόνες εκπαιδευτικών, και όχι μόνον, ιδρυμάτων, οι οποίοι συνήθως παρακάμπτουν το πρωταρχικό περιεχόμενο της σκέψης (ό. π.). Σπερματική της υφή συναντάται στα μικρά παιδιά, όπου ως γνωστόν έχουν τον πρώτο λόγο οι λέξεις, παρά οι έννοιες. Τούτο δεν συνιστά προτροπή εκτόπισης της διαδικασίας εννοιολόγησης. Απεναντίας, απαιτείται διαρκής προσπάθεια συμπόρευσής της με την εποπτική αναζήτηση της αλήθειας και επιμονή στην ιχνηλασία του πρωταρχικού περιεχομένου των εννοιών. Αυτή η επιμονή ήταν πάντα αναγκαία για τη φιλοσοφία, ιδιαίτερα μάλιστα λίαν ευδιάκριτη στον Ιδεαλισμό. Με έναν λόγο: σκέψη και έννοιες καλούνται να καταστούν *ομιλητικές!* Στην υπηρεσία μιας διηνεκούς αποκάλυψης της αλήθειας, κάθε φορά που μια δυνατότητα καλείται να γίνει πραγματικότητα.

Η σκέψη του Heidegger έφθανε σε άλματα, έδινε σε λέξεις και προτάσεις συχνά το αντίθετο του καθιερωμένου νοήματος. Μέσα από την πολυσημαντική μιας λέξης και την ετυμολογία της αναζητούσε μια πρωταρχική σημασία και ένα εντελώς νέο νόημα (ό.π., 203). Εδώ πλέον ποίηση και τέχνη έχουν τον πρώτο λόγο. Δύσκολα τα καταφέρνει η ιδρυματική εκπαίδευση, δεν είναι διδακτέα αυτή η διαδικασία. Όμως ουδεμία σχέση έχει η μετεωρισμένη ερμηνευτική, που πασχίζει να φέρει αλήθειες στο φως με μια *σαχλή στρατηγική του ψεύδους*.

Ας κλείσουμε με μια *αντι-λογία* αλήθειας. Ας θυμηθούμε πρώτα την σαρκαστική κραυγή του Nietzsche, που την πυροδοτεί η βίωση της

ανεστιότητάς του και σκοτώνει την ιδέα ότι οι ωραίες αναμνήσεις και η οντολογική αλήθεια αποτελούν μια δεύτερη ευκαιρία να αισθανθούμε ευτυχείς: «Ω αιώνιο Παντού, ω αιώνιο Πουθενά, ω αιώνιο «Μάταια!»» ήταν ο ήχος της κραυγής του (Nietzsche ό.π., 367). Ας θυμηθούμε πικρές και συνάμα ζωηρές αλήθειες του Σεφέρη: «...είδα τα φίδια σταυρωτά με τις οχιές/πλεγμένα πάνω στην κακή γενιά/της μοίρας μας» («Γυμνοπαιδία»). Έτσι συμβαίνει πάντα, ο ποιητής είναι πρωτίστως τραγικός. Οι όντως μεγάλοι «μας» συνήθως είτε θα υμνολογούν, είτε θα μελαγχολούν μιλώντας για την πατρίδα μας. Πόθος ανθρώπινος για ευτυχία και αλήθεια.

Ας ανατρέξουμε τώρα και στα δεινά του ολοκαυτώματος. Με το φιλμ «Η ζωή είναι ωραία» (Οσκαρ) έζησε την αποκορύφωση της καριέρας του ο Roberto Benigni. Βγαίνεις από στρατόπεδο συγκέντρωσης -αποφράδες ημέρες- και η ελευθερία αναδεικνύεται σε πρώτιστη αλήθεια. Τι, για *του λόγου το αληθές* -υπάρχει και αυτό το έρημο!- θα αναφωνούσες; Ότι, απλώς, είναι ωραία η ζωή, αδημονώντας να δεις στις 07.01.2023 στο Kammertheater στην Stuttgart, το έργο «Live can be so nice»; Η αλήθεια «γυμνή» και όχι μόνο στο Νταχάου! Ο Μωσέ Αελιών, πρόσφατα θανών, μας δια φωτίζει με το βιβλίο του «Ωδίνες Θανάτου: Το Χρονικό ενός Σαλονικιού Εβραίου στα ναζιστικά στρατόπεδα εξόντωσης Αουσβιτς, Μαουτχάουζεν, Μελκ, Εμπέντζε και τα μετά την απελευθέρωση». Με την ευκαιρία σημειώνουμε ότι είναι κρίμα που και σήμερα εξακολουθεί να «φιλοξενείται» στο Offenbach της Γερμανίας σε αιογραφία Ευαγγελικής Εκκλησίας ο αντισημιτισμός!

Επισφαλές επίμετρο: Allegro molto στις ράχες της Παρουσίας

Αληθές θα ήταν -μιας και το αιώνιο Παντού του Nietzsche φαντάζει τόσο αφηρημένο, όσο αρσενικοί λέοντες και θηλυκές γοργόνες, δύο συμπαθητικά ζωικά όντα από το μυθικό μας υπόστρωμα, τα οποία, σε αντίθεση προς τα κοράκια και τους λύκους, ανέκαθεν κυριαρχούσαν στις εικαστικές τέχνες και στη λογοτεχνία παραπέμποντας στην υβριδική μας μείξη (Hayer 2022,)- αληθές λέγω είναι να αναφωνούσες, αφού υπάρχει πάντα η ρωγμή, μέσα από την οποία μπορείς να κοιτάξεις: *η ζωή είναι αληθινός Παράδεισος!* Ο αντίλογος λοιπόν εκ μέρους μας είναι, ότι εκτός από τον τραγικό υπάρχει και ο αισιόδοξος «ποιητής της ζωής». Χωρίς να κρατάς το βλέμμα σου μονίμως στην Κόλαση του Δάντη, ή να είσαι τόσο αυτοκαταστροφικός, μέθυσος ή εξαρτημένος από ουσίες, όπως ο μεγάλος ποιητής Edgar Allan Poe (1809-1849), το ποίημα του οποίου «Το κοράκι» έχει κατακλύσει την παγκόσμια λογοτεχνία. Μια επίσκεψη συστήνω στο

Παλιοχώρι το Φθινόπωρο, όταν το χωριό φλέγεται από τα χρώματά του και η αγράμπελη με το μελισσοχώρταρο δημιουργούν το Φθινοπωρινό έαρ. Όταν και το βουνό, όχι μόνο η θάλασσα, έχει παγάδα, οπότε δεν πτοείσαι από φουρτούνες. Μαζεύεις ψιλόβροχο και εξασφαλίζεις το νερό, που χρειάζονται τα καντηλάκια στα προσκυνητάρια για να τα απογεμίσει η Κωνσταντία με λάδι. Οπότε, τι περίπτωση κι αυτή, βρίσκεσαι σ' ένα περιβάλλον, όπου δεν υπάρχει τίποτα άχροο, αλλά και δεν αντιμετωπίζεις την ύλη της φύσης σαν καταναλωτής της, ή με τις όποιες άλλες προθέσεις σου, παρά μονάχα σαν πρώτης τάξεως ευκαιρία να μυσταγωγηθεί η ύπαρξή σου. Με την αλήθεια της ευκρίνειας που πλεονάζει στα ασήμαντα χειροποίητα, όπως είναι το ξύλινο βιδούρι και το ξύλινο χουλιάρι, του βοσκού. Ιδού λοιπόν ένα μικρό σχεδιάσμα Παραδείσου:

Ω αιώνιος εξ Αποκαλύψεως αντίστροφος αλήθεια- πραγματικότητα που έγινες με την Ενανθρώπιση δυνατότητα.

Ω αποκαλυπτόμενη της ύπαρξής μου αλήθεια- δυνατότητα που έγινες, χάρη και μόνο στο γεγονός ότι ζω, πραγματικότητα.

Ω αποκαλυπτόμενη των πραγμάτων αλήθεια- δυνατότητα που έγινες στην κάθε σωτήρια έμπνευση ή εφεύρεση πραγματικότητα.

Ω αιώνιο Κυριακόν Αληθές της ύπαρξής μου, αιώνια χαραυγή της Παρ-ουσίας.

Βιβλιογραφικές παραπομπές

Bollnow, O. F., *Neue Geborgenheit. Das Problem einer Überwindung des Existenzialismus*, Stuttgart-Berlin-Köln- Mainz 1972(4η) (Kohlhamer)

Brown, D., *Κώδικας Da Vinci*, μετ. Χ. Καψάλης, Αθήνα 2004 (Λιβάνης).

Coelho, P., *Το πέμπτο βουνό*, μετ. Ρ. Γιαννοπούλου, Αθήνα 1998 (Λιβάνης).

Δωρόθεος Αβάς, *Έργα Ασκητικά*, Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Καρέας 2005.

Έκο, Ουμπέρτο, *Το όνομα του ρόδου*, μετ. Ε. Καλλιφατίδη, Αθήνα 1985 (Γνώση)

Fried, J., *Kein Tod auf Golgotha. Auf die Suche nach dem überlebenden Jesus*, München 2019 (C.H.Beck).

Ζώης, Ν., *Ανί Ερνό: Η εθνογράφος της μνήμης*, εφημ. *Καθημερινή* 07.10.2022.

- Gadamer, H. G., *Hermeneutische Entwürfe*, Tübingen 2000 (Mohr Siebeck).
- Giel, K., Studie über das Zeigen. In: O.F.Bollnow, *Erziehung in anthropologischer Sicht*, Zürich 1969. 46 ff.
- Gropp, R. M., *Die unglückliche Tigerin*, FAZ 14.11.2022.
- Γκρόσσμαν, Β., *Η κόλαση της Τρεμπλίνκα*, εισ.-μετ. Α. Ιωαννίδου, Αθήνα 2020 (Άγρα)
- Harari, Y. N., *Eine kurze Geschichte der Menschheit*, über. Auf deutsch von J. Neubauer, München 2015 (Pantheon).
- Hayer, B., *Das Tier in dir*, *Die Zeit* 15.11.2022.
- Heidegger, M., *Εισαγωγή στη Μεταφυσική*, μετ. Χ. Μαλεβίτση, Αθήνα 1973 (Δωδώνη).
- Heidegger, M., *Sein und Zeit*, Tübingen 2006 (19η) (Niemeyer).
- Heidegger, M., *Είναι και χρόνος*, μετ. Γ. Τζαβάρα, Αθήνα 1978 (Δωδώνη).
- Kahneman, D., *Schnelles Denken, langsames Denken*, übers. Auf deutsch von Th. Schmidt, München 2012 (12η) (Penguin).
- Καζαντζάκης, Ν., *Άσκητική: Salvatores Dei*, έκδ. Έλένης Ν. Καζαντζάκη: Αθήνα 1985.
- Kaube, J., *Hegels Welt*, Berlin 2020 (rowohlt).
- Lorca, Federico García (2021), *Κάντε Χόντο: Το αληθινό ανδαλουσιανό τραγούδι, Ιστορική αναφορά στο flamenco και μετάφραση από τα Ισπανικά: Γεώργιος Χριστοδουλάκης*, Αθήνα: 24 γράμματα.
- Μαλεβίτσης, Χ., *Μάρτιν Χαϊντεγκερ. Ο φιλόσοφος του νοήματος του Όντος*, Στο: Μ. Heidegger, *Εισαγωγή στη Μεταφυσική*, Αθήνα 1973, 155-275.
- Nietzsche, F., *Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα. Ένα βιβλίο για όλους και για κανέναν*, μετ. Άρη Δικταίου, Αθήνα 1980 (2η) (Δωδώνη).
- Ντοστογιέφσκι, Φ., *Έγκλημα και Τιμωρία*, τόμος Β', μετ. Σ. Πατατζής, Αθήνα 2006.
- Πανταζής, Βασίλειος Ε. (2010), *Ανθρωπολογική - Παιδαγωγική Θεώρηση της Επικοινωνίας στο έργο του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: Σαριπόλειο Ίδρυμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (αρ. 114).
- Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος, *Άπαντα*, κριτική έκδοση: Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, τόμος 4, Αθήνα 2005: Δόμος.
- Passmann, S., *Meine Gefühle, deine Fakten*, *Die Zeit* 17.11.2022.
- Pelzer, J., Friedrich Gottlieb Klopstock: „Das Versprechen“, FAZ 07.10.2022.

- Plessner, H., *Die Stufen des Organischen und der Mensch. Eileitung in die Philosophische Anthropologie*, in: Gesammelte Schriften IV, Frankfurt a. M. 1981 (Suhrkamp).
- Plessner, H., *Κείμενα Φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας*, μετ. Ι. Ε. Θεοδωρόπουλος, Πρέβεζα 2004.
- Πλουτάρχου, *Περί παιδων αγωγής*, εισαγ.- μετ.- σημειώσεις Β. Κρητικού, Αθήνα (Πάπυρος).
- Rathgeb, E., *Die Entdeckung des Selbst: Wie Schopenhauer, Nietzsche und Kierkegaard die Philosophie revolutionierten*, München 2022
- Roeck, B., *Der Morgen der Welt. Geschichte der Renaissance*, München 2020 (2η) (C.H.Beck).
- Schaik, C. van - Michel K., *Das Tagebuch der Menschheit. Was die Bibel über unsere Evolution Verrät Hamburg* 2018 (4η) (Reinbeck),
- Snell, B., *Η ανακάλυψη του πνεύματος. Ελληνικές ρίζες της Ευρωπαϊκής σκέψης*, μετ. Δ. Ι. Ιακώβ, Αθήνα 1981 (MIET).
- Steingart, G., *Das Ende der Normalität. Nachruf auf unser Leben, wie es bisher war*, München 2011(Piper).
- Σωφρόνιος Αρχ., *Περί προσευχής*, Έσσεξ 1993.
- Trinas, Stefan, *Banksys David hat Putin schon besiegt*, FAZ 18.11.2022.
- Vieweg, K., Hegel. *Der Philosoph der Freiheit*, München 2020(2η) (Beck).
- Wiedemann, E., *Die Deutschen Ängste. Ein Volk in Moll*, Frankfurt a.M.1989 (5η) (Ullstein).
- (π) Φάρος, Φ., *Η Εκκλησία ως σκάνδαλο και ως σωτηρία*, Αθήνα 2002 (Αρμός).

